

Opinnäytetyö (AMK)

Liiketalouden koulutusohjelma

Taloushallinto

2017

Pia Numminen

**RAHANPESULAIN
KOKONAISUUDISTUS 2017
KIRJANPITOTEHTÄVIÄ
TOIMEKSIANNOSTA HOITAVAN
NÄKÖKULMASTA**

Pia Numminen

RAHANPESULAIN KOKONAISUUDISTUS 2017 KIRJANPITOTEHTÄVIÄ TOIMEKSIANNOSTA HOITAVAN NÄKÖKULMASTA

Rahanpesu tarkoittaa rikoksella hankitun varallisuuden muuntamista tai käyttämistä siten, että varallisuus vaikuttaa laillisesti hankitulta. Rahanpesun pyrkimyksenä on tällaisen varallisuuden mahdollisimman riskitön käyttö. Yhteiskunnan kannalta rahanpesun riskinä on esimerkiksi uhka valtioiden taloudelle sekä poliittiselle järjestykselle. Rahanpesun aiheuttamia kielteisiä tapahtumia yrityksille ovat esimerkiksi maineriski sekä yritysten välisen kilpailun vääristyminen.

Opinnäytetyön tavoitteena on kuvata rahanpesulain vaatimuksia sekä sen edellyttämiä toimia kirjanpitoimistoissa. Lisäksi pyritään selvittämään rahanpesun nykytilannetta ja mahdollisuuksien mukaan arvioimaan uuden rahanpesulain mukanaan tuomien muutosten ja vaatimusten vaikutusta kirjanpityössä. Opinnäytetyössä keskitytään rahanpesuun ja sen estämiseen – terrorismin rahoitusta ja sen estämistä käsitellään vain määritelmänä. Opinnäytetyö suoritetaan tutkimuksellisenä opinnäytetyönä eri lähteiden pohjalta, eikä tällä työllä ole toimeksiantajaa. Lähteinä käytetään verkkosivuja, kirjallisuutta, lakeja sekä haastatteluja.

Opinnäytetyön teoriaosassa käsitellään rahanpesulaissa ilmoitusvelvollisille säädettyjä velvoitteita sekä uuden, 3.7.2017 voimaan tulleen rahanpesulain tuomia muutoksia. Vertaisarviointina esitellään kahden eri toimialan ohjeistuksia rahanpesun havaitsemiseksi sekä estämiseksi. Erikseen käsitellään kirjanpitoimistoja ilmoitusvelvollisina sekä kirjanpitoimistojen tekemiä rahanpesu-ilmoituksia. Kahden eri kirjanpitoimiston edustajien haastattelut on purettu tähän yhteyteen.

Lopuksi pohditaan, miksi rahanpesu ja sen estäminen ovat kirjanpitotehtäviä toimeksiannosta hoitaville vieraita aiheita. Oma käsitykseni on, että koulutuksen ja tietoisuuden lisäämiselle on selkeä tarve. Asiakas ja tämän liiketoiminta pyritään kirjanpitoimistoissa tuntemaan, mutta selvitykseni pohjalta tällä tähdätään enemmänkin taloudellisten neuvojen antamiseen. Rahanpesulain asettamia velvoitteita ei toistaiseksi ole otettu kirjanpitoimistojen toiminnassa riittävästi huomioon. Oletettavaa kuitenkin on, että Etelä-Suomen aluehallintovirastoon perustettavan valvontarekisterin myötä tilanne tulee kohentumaan.

ASIASANAT:

Rahanpesu, Rahanpesun estäminen, Kirjanpitotehtäviä toimeksiannosta hoitava.

Pia Numminen

THE NEW FINNISH ANTI-MONEY LAUNDERING ACT FROM THE PERSPECTIVE OF ACCOUNTING FIRMS

Money laundering entails that assets acquired by criminal means are amended or used so that it seems that the assets would have been acquired by legal means. The purpose of money laundering is to enable the use of such assets as risk-free as possible. For society, money laundering poses a risk to the economy of the state as well as to public order. As to companies, money laundering causes negative effects through reputation related risks and by distorting competition.

The goal of this thesis is to describe the requirements and subsequent actions to be made in accounting companies as provided in the Money Laundering Act. Further, the thesis aims to clarify the current situation of money laundering, and where possible, to evaluate the effect of the changes caused by the Money Laundering Act and the requirements posed to accounting related assignments. The thesis focuses on money laundering and how to prevent it – terrorism financing and its prevention are discussed only as notions. The thesis is executed by way of researching various sources of information, and it has not been prepared by a commission. The sources used in the research are websites, literature, laws and interviews.

The theoretical section of the thesis deals with the obligations of the notification liable entities provided in the Money Laundering Act, as well as the changes resulting from the new Money Laundering Act that has taken effect on 3 July 2017. Further, guidelines applied in two different businesses regarding the detection and prevention of money laundering are presented for a comparative evaluation. A separate chapter address accounting companies as notification liable entities as well as the money laundering notifications filed by accounting companies. The aforementioned also includes interviews of two representatives from different accounting companies.

Finally, it is considered why money laundering and its prevention are foreign topics to entities performing accounting related assignments. My personal view is that there is a definite need to increase education and awareness. Accounting companies generally thrive to know the client and their business, but based on my research this is done in order to provide financial advice to the clients. The requirements set by the Money Laundering Act have not been sufficiently taken into account in the operations of accounting companies. However, it is likely that as a result of the supervision register established in connection of the Regional State Administrative Authority of South Finland the situation shall improve.

KEYWORDS:

Money laundering, Anti-money laundering, Preventing money laundering, Businesses or professions performing external accounting functions.

SISÄLTÖ

KÄYTETYT LYHENTEET TAI SANASTO	6
1 JOHDANTO	7
2 RAHANPESU JA TERRORISMIN RAHOITTAMINEN	9
2.1 Mitä rahanpesulla ja terrorismin rahoittamisella tarkoitetaan?	9
2.2 Rahanpesun ja terrorismin rahoituksen estäminen	11
2.3 Asiakkaan tunteminen ja selonottovelvollisuus	12
2.4 Ilmoitusvelvollisuus ja salassapitovelvollisuus	14
2.5 Riskiarvioista	15
2.6 Työntekijöiden koulutus ja suojeleminen	17
2.7 Valvonta	18
2.8 Uusi laki voimaan 3.7.2017; muutoksia	19
3 KIRJANPITOTOIMISTOT JA KIRJANPITÄJÄT ILMOITUSVELVOLLISINA	23
3.1 Kirjanpito toimistojen tekemät rahanpesuilmoitukset	24
3.2 ”Benchmarking” – muiden toimialojen ohjeistuksia	27
3.2.1 Asianajotoimistot	27
3.2.2 Kiinteistövälitys	28
3.3 Kirjanpito toimistojen edustajien haastattelut	29
4 JOHTOPÄÄTÖKSET	33
LÄHTEET	36

LIITTEET

Liite 1. Haastattelukysymykset.

KUVIOT

Kuvio 1. Kolme suurinta ilmoittajatahoa, keskinäinen jako (Rahanpesun selvittelykeskuksen vuosikertomus 2016).	26
Kuvio 2. Muut ilmoittajatahot, keskinäinen jako (Rahanpesun selvittelykeskuksen vuosikertomus 2016).	26

TAULUKOT

Taulukko 1. Ilmoittajatahot rahanpesuilmoituksissa (Rahanpesun selvittelykeskuksen vuosikertomus 2015).	25
Taulukko 2. Ilmoittajatahot rahanpesuilmoituksissa (Rahanpesun selvittelykeskuksen vuosikertomus 2016).	25

KÄYTETYT LYHENTEET TAI SANASTO

Kirjoita mahdollinen symboli- ja lyhenneluettelo tälle sivulle ohjeen alapuolelle aakkosjärjestyksessä. Käytä luettelon tekstissä tyyliä Lyhenteet ja symbolit.

Huom.! Ellei luetteloa tarvita, poista koko sivu. Älä kuitenkaan poista tekstin alla olevaa osanvaihtoa! Se tarvitaan, jotta työn alkuosassa ei näkyisi sivunumeroa. Saat osanvaihdon näkyviin *Aloitus (Home)* -välilehden *Kappale (Paragraph)* -ryhmän painikkeella .

Lyhenne	Lyhenteen selitys (Lähdeviite)
EU	Euroopan unioni
FATF	Financial Action Task Force
OECD	Organisation for Economic Cooperation and Development (Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö)
PEP	Politically Exposed Person (Poliittisesti vaikutusvaltainen henkilö)
ResL 503/2008	Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä 18.7.2008/503
ResL 444/2017	Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 28.6.2017/444
RL 39/1889	Rikoslaki 19.12.1889/39
Code of conduct	Yrityksen eettiset toimintaohjeet
Know your customer	Tunne asiakkaasi -periaate
Whistleblowing	Nimitys tilanteelle, jossa toimijat ilmiantavat toisiaan väärinkäytöksistä tai muista epäilyistä kielletyistä menettelyistä

1 JOHDANTO

Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetun lain (28.6.2017/444, jäljempänä myös ResL 444/2017) 4 §:n 1 kohdan mukaan rahanpesulla tarkoitetaan rikoslain (39/1889, jäljempänä RL) 32 luvun 6-10 §:ssä kuvattua toimintaa, kuten rikoksella hankitun omaisuuden tai hyödyn vastaanottamista, hallussa pitämistä, käyttämistä ja edelleen siirtämistä, sillä tarkoituksella, että kyseisen omaisuuden tai hyödyn laitton alkuperä saadaan häivytettyä tai peitettyä. Rahanpesulla pyritään saamaan rikoksella hankittu varallisuus näyttämään lailliselta ja peittelemään se esimerkiksi viranomais-toimenpiteiden, kuten ulosoton, ulottumattomiin (Poliisi 2017b). Rahanpesun pyrkimyksenä on myös mahdollistaa rikoksella hankitun varallisuuden riskitön käyttö.

Terrorismin rahoituksella tarkoitetaan puolestaan ResL 444/2017 4 §:n 2 kohdan mukaan RL 34 a luvun 5 §:ssä tarkoitettua toimintaa, kuten varojen antamista tai keräämistä tietoisena varojen käyttämisestä terroristiseen tarkoitukseen.

Suomessa rahanpesu säädettiin rangaistavaksi teoksi vuonna 1994 ja keskusrikospoliisin yhteyteen perustettiin vuonna 1998 erillinen yksikkö hoitamaan rahanpesun estämiseen, paljastamiseen ja selvittämiseen liittyviä tehtäviä. Yksikkö sai nimekseen Rahanpesun selvittelykeskus ja se hoitaa myös muita rahanpesun selvittelykeskuksesta annetun lain (445/2017) 2 §:n mukaisia tehtäviä. (Poliisi 2017a.)

Taloudellisen epävarmuuden lisääntyessä on mahdollista, että ammattimaisesti rahanpesua harjoittavat tahot pyrkivät käyttämään hyväkseen toiminnassaan myös tavallisia lainkuuliaisia henkilöitä ja laillisia yrityksiä sekä yhteisöjä. Yrittäjä, joka on menettänyt luottotietonsa, saattaa päätyä rikollisen rahan alihankkijaksi tai bulvaanina tuottamaan pimeää liikevaihtoa harmaan talouden toimijoille (Jukarainen & Muttilainen 2015, 38).

Rikollisesti hankitun varallisuuden päätyminen laillisen yrityksen kassavirtaan ja kirjanpitoon pestäväksi on yhä useammin mahdollista. Maailmanpolitiikassa tapahtuvien mullistusten vuoksi myös terrorismin rahoitus lienee arkipäiväistynyt ja terrorismin rahoittamiseen osallistutaan lähes kaikkialta maailmasta.

Verkkomaksamisen, virtuaalisten lompakoiden ja korttimaksujen aikakaudella rahaliikenteen seuraaminen pankeissa on haastavaa, mutta tästä huolimatta pankkien tekemien rahanpesuilmoitusten määrä on kasvanut. Vuoden 2016 alkupuolella rahanpesuilmoituksia tehtiin esimerkiksi pankeista 51 % enemmän kuin vastaavana aikana vuonna

2015. Selityksenä ilmoitusten lukumäärän kasvulle uskotaan olevan pankkien tietojärjestelmien kehitys sekä se, että pankeissa on alettu pitää rahanpesun estämistä entistä tärkeämpänä. (Poliisi 2016a.) Kirjanpitotoimistojen osalta ilmoitusten lukumäärä on puolestaan laskenut (Poliisi 2016b).

Rikosten torjunnassa viranomaiset joutuvat turvautumaan rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseksi useiden eri tahojen ja ilmoitusvelvollisten apuun. Ilmoitusvelvollisia ovat lain mukaan elinkeinonharjoittajat ja yhteisöt, joiden on mahdollista normaalin toimintansa yhteydessä havaita rahanpesua tai terrorismin rahoitusta. Näihin ilmoitusvelvollisiin kuuluvat myös kirjanpitotehtäviä liike- tai ammattitoimintana toimeksiannosta hoitavat. Ilmoitusvelvollisiin eivät siis kuulu ne kirjanpitäjät, jotka ovat yrityksen, yhteisön tai elinkeinonharjoittajan palveluksessa. (Jantunen 2015, 36.)

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on kuvata ja analysoida rahanpesulain vaatimuksia sekä sen edellyttämiä toimia kirjanpitotoimistoissa. Lisäksi pyritään selvittämään rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen nykytilannetta ja mahdollisuuksien mukaan arvioimaan uuden rahanpesulain mukanaan tuomien muutosten ja vaatimusten vaikutusta kirjanpitotyössä.

Opinnäytetyö toteutetaan tutkimuksellisena opinnäytetyönä pelkästään eri lähteiden pohjalta, eikä tällä työllä ole yksittäistä toimeksiantajaa. Lähteinä käytetään eri viranomaistahojen verkkosivuja, lakeja, kirjallisuutta sekä haastatteluja. Opinnäytetyön kirjoittamisprosessin aikana rahanpesulainsäädäntö on uudistunut ja siltä osin kuin uusi sääntely ei ole tuonut muutoksia aikaisempaan tilanteeseen, niin tekstissä on viitattu vuoden 2008 lakiin (ResL 503/2008). Luvussa 2.8 käsitellään erikseen niitä asioita, joita uusi, vuonna 2017 voimaantullut sääntely (ResL 444/2017) on muuttanut.

2 RAHANPESU JA TERRORISMIN RAHOITTAMINEN

2.1 Mitä rahanpesulla ja terrorismin rahoittamisella tarkoitetaan?

Rahanpesu sekä törkeä rahanpesu määritellään yksityiskohtaisesti rikoslaissa. Yksinkertaistaen voidaan todeta, että rahanpesulla pyritään häivyttämään rikoksella hankitun varallisuuden alkuperä siten, että varallisuus saadaan näyttämään laillisesti hankitulta. Toiseksi varallisuus pyritään mahdollisesti käyttämään hyödyksi siten, että vältetään ulosotto, rikosoikeudellinen seuraamus tai muu viranomaistoimenpide.

Huomionarvoista siis on, että rahanpesussa epäily rikoksesta kohdistuu nimenomaan varojen alkuperään ja rahanpesua edeltää aina jokin muu rikos, joka voi olla esimerkiksi kirjanpito- tai verorikos. Varallisuus on voitu onnistua hankkimaan millä tahansa rikollisin menetelmin, mutta Suomessa suurin osa pestävästä varallisuudesta on hankittu talous- tai huumausainerikoksilla (Poliisi 2012). Rahanpesussa varallisuuden muoto myös usein muuttuu (Aluehallintovirasto 2015a) – käteisvarat vaihtuvat esimerkiksi rakennusmateriaaleihin, moottoriajoneuvon tai muuhun helposti realisoitavaan irtaimeen omaisuuteen.

Rahanpesun vaiheita ovat sijoitusvaihe (placement), harhautusvaihe (layering) ja palautusvaihe (integration). Rahanpesun ensimmäisessä, eli sijoitusvaiheessa pyritään saamaan laitton varallisuus lailliseen rahoitusjärjestelmään. Toisessa, eli harhautusvaiheessa pyritään erottamaan laitton varallisuus laittomasta alkuperästään erilaisilla toimenpiteillä. Harhautusvaiheen tavoitteena on, että varallisuutta ei enää pystyttäisi yhdistämään sen laittomaan alkuperään. Rahanpesun kolmannessa, eli palautusvaiheessa pyritään sekoittamaan rikoksella hankittu varallisuus lailliseen varallisuuteen. (Broms 2012.)

Rahanpesun aiheuttamia kielteisiä tapahtumia yrityksille ovat muun muassa yrityksen maineen ja taloudellisen tilanteen heikkeneminen. Rahanpesu myös vääristää yritysten välistä kilpailua. Yhteiskunnan kannalta rahanpesun riskejä ovat esimerkiksi uhka valtioiden taloudelle ja poliittiselle järjestykselle. Lisäksi rahanpesun nähdään lisäävän korruptiota ja järjestäytyntä rikollisuutta. (Broms 2012.)

Rahanpesuun saattaa syyllistyä, mikäli ottaa vastaan omalle tilille tai muuten haltuun lyhyeksikin ajaksi rikoksella hankittua varallisuutta. Samoin jos edesauttaa rikoksilla hankitun varallisuuden sijoittamista tai käyttämistä muuhun tarkoitukseen tai avustamalla varojen muuntamisessa – esimerkiksi ostamalla rikoksella hankitulla varallisuudella muuta omaisuutta. (Poliisi 2012.)

Termi ”rikoksella hankittu varallisuus” käsittää myös sen hyödyn, joka on saatu rikoksella hankitun varallisuuden käyttämisestä, muuntamisesta, siirtämisestä tai välittämisestä sekä varallisuuden tai omaisuuden, joka on tullut sen sijaan. Rikoshiyötynä voi mainita esimerkiksi tilittämättä jääneiden verojen käytön muuhun tarkoitukseen ja sijaan tulleet varallisuutena esimerkiksi sellaisen auton hankkimisen, joka alkujaan on ostettu kokonaan tai osaksi rikoksella hankitulla varallisuudella. (Poliisi 2012.)

Terrorismin rahoittamiseen syyllistyy, mikäli henkilö tai yhteisö ohjaa varojaan terroristien ryhmittymien ja näiden suorittamien terroritekojen tukemiseen tai harjoittaa varainkeruuta näiden rahoittamiseen. Terrorismin rahoittamiseen käytetty varallisuus on voitu hankkia tai ansaita joko rikoksella tai laillisin keinoin; rikosepäily kohdistuu nimenomaan varojen käyttöön. (Aluehallintovirasto 2016b.)

Suomessa pestävästä rikoshiyödyn määrästä ei ole olemassa luotettavaa tietoa, mutta huumausaineiden katukaupan arvo meillä on viime vuosina ollut noin 100 miljoonaa euroa ja talousrikoksilla puolestaan on aikaansaatu noin 150 miljoonan euron vahingot. Ulkomailla tehtyjen, Suomessa pestävien rikoshiyötyjen määrästä ei ole olemassa arviota. (Sahavirta 2007, 151.)

Erilaisia talousrikosten ilmenemismuotoja ovat muun muassa kuittikauppa, kaksoislasutus sekä harmaan talouden harjoittaminen. Talousrikoksista yleisimpiä maassamme ovat kirjanpitorikokset, verorikokset, velallisen rikokset sekä rekisterimerkintärikokset. (Jukarainen & Muttilainen 2015, 37.) Erilaisten talousrikosten määrä kasvaa ja ne ovat yhä monimuotoisempia. Talousrikosten toteuttaminen edellyttääkin nykyaikana entistä laajempaa teknologian osaamista sekä esimerkiksi rahanpesun torjuntaan liittyen valvonnan ja sääntelyn puutteiden ymmärtämistä. (Huikko & Saari 2017.)

Mikäli yritystoimintaa harjoittava tarkoituksellisesti jättää hoitamatta lakisääteisten verojen tai työnantajamaksujen, kuten työttömyysvakuutus-, sosiaaliturva- tai työeläkemaksujen suorittamisen, voidaan tätä kutsua harmaan talouden harjoittajaksi. Kyse voi olla myös siitä, että vääristellään yrityksen kirjanpitoa, palkanmaksu hoidetaan pimeästi tai

osa yrityksen tuotteiden tai palveluiden myynnistä jätetään kirjaamatta kassaan. (Jukarainen & Muttilainen 2015, 20.)

Kaksoislaskutuksessa saatetaan esimerkiksi pestä laitonta arvonlisäverohyötyä siten, että tullattavan tavaran arvo esitetään erisuuruisena vienti- ja tuontimaiden viranomaisille. Ulkomaille vietäessä kauppatavaran arvo aliarvostetaan ja toisaalta tavaraa tuottaessa maahan, sen arvo ilmoitetaan todellista suuremmaksi. (Jukarainen & Muttilainen 2015, 20.)

Kuittikaupan ollessa kyseessä kaupan kohteena ei ole mikään tuote tai palvelu, vaan kauppaa käydään yksinomaan tositteilla. Tällöin kuittikauppaa käyvän yrityksen kirjanpidossa voi olla kirjattuna täysin tekaistu ja sisällöltään vääränlainen tosite, jolla pyritään välttämään esimerkiksi verojen maksu. Perusteettomilla tositteilla pyritään alentamaan yrityksen verotettavaa tulosta, pienentämään maksettavien arvonlisäverojen määrää tai saamaan verohallinnolta perusteetonta arvonlisäveron palautusta. (Jukarainen & Muttilainen 2015, 20-21.)

Talousrikosten alaan kuuluu myös yrityksen tosiasiallisen omistajan tai yrityksen omaisuuden peittäminen, jotta pystyttäisiin välttämään yritykselle määrättäviä veroja tai muita lakisääteisiä maksuja. Tällaisia peiteyhtiöitä voidaan pyrkiä käyttämään myös rahanpesutarkoituksiin tai terrorismin rahoitukseen. (Jukarainen & Muttilainen 2015, 21.)

2.2 Rahanpesun ja terrorismin rahoituksen estäminen

”Laissa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä (18.7.2008/503) (jälj. rahanpesulaki) säädetään toimenpiteistä rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseksi, tällaisen toiminnan paljastamisen ja tutkinnan edistämiseksi sekä rikoksen tuottaman hyödyn jäljittämisen ja takaisinsaannin tehostamiseksi.” (Aluehallintovirasto 2015a.)

Viranomaiset pyrkivät puuttumaan rahanpesuun ja terrorismin rahoittamiseen estämällä varojen vapaa kulku ja varallisuuden muuttaminen, edistämällä tällaisen rikollisen toiminnan tutkimista sekä paljastamista ja myöskin tehostamalla rikoksella saadun hyödyn jäljittämistä ja takaisinsaantia (Poliisi 2012). Rahanpesun ja terrorismin rahoituksen estämistä koskevaa kansainvälistä työtä tekee OECD:n alainen hallitusten välinen toimintaryhmä Financial Action Task Force (FATF) (Valtiovarainministeriö 2017).

Suomessa rahanpesun ja terrorismin rahoituksen torjunnasta vastaava viranomainen on Keskusrikospoliisin Rahanpesun selvittelykeskus. Erityisessä avainasemassa rahanpesun torjunnassa ovat ilmoitusvelvolliset, eli tietyt elinkeinonharjoittajat, joilla normaalin toimintansa puitteissa on mahdollisuus havaita rahanpesua tai joita mahdollisesti voitaisiin käyttää hyväksi rahanpesussa. (Poliisi 2017b.)

Elinkeinonharjoittajalle, kuten kirjanpitotehtäviä toimeksiannosta hoitavalle, määrätty ilmoitusvelvollisuus on tärkein preventiivisistä eli ehkäisevistä keinoista rahanpesun torjunnassa. Ilmoitusvelvollisuuden nojalla on kirjanpito toimiston ilmoitettava Rahanpesun selvittelykeskukselle sellaisista asiakkaansa liiketoimista, jotka antavat aiheita rahanpesun epäilyyn. Asiakkaan tunnistamisvelvollisuus sekä huolellisuusvelvollisuus täydentävät ilmoitusvelvollisten ilmoitusvelvollisuutta (ResL 6-9 §). (Sahavirta 2007, 152.)

Lähinnä kansainvälisten sopimusten pohjalta on kehitetty rahanpesun estämisen jälkikäteiset oikeustoimet, eli repressiiviset keinot, joita ovat rahanpesun kriminalisointi sekä rikosyhödyn tuomitseminen menetettäväksi ja tähän liittyvät turvaamistoimet. (Sahavirta 2007, 153.)

Rahanpesulaki asettaa useita eri velvoitteita ilmoitusvelvollisille. Ensimmäinen ja ehkä oleellisin näistä on ilmoitusvelvollisuus. Muita rahanpesulain ilmoitusvelvollisille asettamia velvoitteita ovat esimerkiksi salassapitovelvollisuus, asiakkaan tuntemisvelvollisuus ja selonottovelvollisuus, riskiarvion laatiminen sekä työntekijöiden koulutus ja suojeleminen. (ResL 503/2008, 2 luku 6-9 §; ResL 503/2008, 3 luku 23-25 §.)

2.3 Asiakkaan tunteminen ja selonottovelvollisuus

Lähtökohtana ja perusolettamana rahanpesulaissa on, että ilmoitusvelvollisen on tunnettava asiakkaansa; asiakas on tunnistettava ja tämän henkilöllisyys on todennettava. Asiakkaan tunteminen sisältää myös hänen liiketoimintansa laadun ja laajuuden sekä toiminnan tuntemisen siinä määrin, että ilmoitusvelvollinen kykenee havaitsemaan näissä tapahtuvat mahdolliset poikkeavuudet ja muutokset. (Jantunen 2015, 36-37.) Asiakkaan tuntemisesta käytetään myös nimitystä customer due diligence, CDD (Finanssivalvonta 2017).

Ilmoitusvelvollisen on asiakaskohtaisen riskiarvionsa perusteella mahdollista noudattaa tuntemismenettelyä eritasoisena. Esimerkiksi kirjanpito toimistojen osalla voidaan lähtö-

kohtana pitää asiakkaan tuntemismenettelyn suorittamista perusmuotoisena. Riskiarvioinnin perusteella ja huomioiden rahanpesulain säännökset, voidaan tuntemismenettely suorittaa myös yksinkertaistetusti tai tehostettua menettelyä noudattaen. (Aluehallintovirasto 2015a.)

Ilmoitusvelvollisen on tunnistettava ja todennettava asiakkaansa erityisesti siinä vaiheessa, kun ollaan perustamassa uutta, vakituista asiakassuhdetta. Vakituisen asiakassuhteen tarkoituksena on olla toistaiseksi voimassa oleva. Vakituinen asiakassuhde syntyy esimerkiksi silloin, kun ilmoitusvelvollinen solmii asiakkaan kanssa jonkin asteisen toimeksiantosopimuksen ja tässä yhteydessä tallennetaan asiakkaan tiedot ilmoitusvelvollisen asiakaskantaan. (Aluehallintovirasto 2015a.)

Ilmoitusvelvollisen on noudatettava asiakkaan tuntemisvelvoitetta myös satunnaisten asiakkaiden kohdalla, mikäli yksittäisen toimeksiannon tai ketjutettujen, toisiinsa kuuluvien, toimeksiantojen määrä ylittää 15.000 euroa. Tuntemistoimenpiteistä ei saa poiketa myöskään silloin, jos toimeksianto vaikuttaa mitenkään epäilyttävältä. (Aluehallintovirasto 2015a.) Toimialan luonteesta riippuen ilmoitusvelvollisella ei välttämättä ole tällaisia satunnaisia asiakassuhteita.

Rahanpesulaki edellyttää myös tarvittaessa tunnistamaan tosiasiallisen edunsaajan, eli esimerkiksi luonnollisen henkilön, jonka hyväksi toteutettava liiketoimi suoritetaan. Tosiasiallisella edunsaajalla voidaan tarkoittaa myös luonnollista henkilöä, jonka määräysvallassa ilmoitusvelvollisen yritysasiakas on. (ResL 503/2008, 1 luku 5 § 1 momentti 6 kohta; ResL 503/2008, 2 luku 8 §.)

Tuntemisvelvollisuutta noudattaakseen tulee ilmoitusvelvollisen suorittaa koko asiakassuhteen keston ajan riskiperusteista arviointia käsittäen oman toimialan ja palveluiden lisäksi asiakkaat sekä teknologian kehityksen. Asiakkuuden luonteen ja laadun seuranta riittää, mikäli riski arvioidaan alhaiseksi. (Jukarainen & Muttillainen 2015, 23.)

Jotta ilmoitusvelvollinen pystyy varmistamaan, että asiakkaan toimet sekä liiketoiminnan laatu ja laajuus vastaavat ilmoitusvelvollisen tietoa ja kokemusta, tulee ilmoitusvelvollisen järjestää riskit huomioiden riittävä sekä oikein kohdistettu seuranta mahdollisten muutosten huomioimiseksi. (Horsmanheimo 2014.)

Selonottovelvollisuuden nojalla ilmoitusvelvollisen tulee perehtyä sekä omaan liiketoimintaansa että riskeihin, joita mahdollisesti liittyy ilmoitusvelvollisen asiakkaisiin. Aino-

astaan tuntemalla asiakkaansa sekä näiden liiketoiminnan, voi esimerkiksi kirjanpitotehtäviä hoitava kiinnittää huomiota normaalista poikkeaviin seikkoihin. (Aluehallintovirasto 2015a.)

Selonottovelvollisuus koskee erityisesti liiketoimia, jotka ovat rakenteeltaan tai suuruudeltaan tavanomaisesta poikkeavia tai vaikuttavat olevan vailla ilmeistä taloudellista tarkoitusta. Erityistä huomiota tulee kiinnittää myös sellaisiin liiketoimiin, jotka ”eivät sovi yhteen sen kokemuksen tai tietojen kanssa, jotka ilmoitusvelvollisella on asiakkaasta”. Tarvittaessa tulee ilmoitusvelvollisen selvittää liiketoimeen liittyvien varojen alkuperä. (ResL 503/2008, 2 luku 9 § 3 momentti.)

Selonottovelvollisuuden noudattamista helpottaa ilmoitusvelvollisen laatima riskiperusteinen arvio. Ilmoitusvelvollisen on sitä helpompi seurata ja havaita asiakkaassaan tai tämän liiketoiminnassa mahdollisesti tapahtuvia muutoksia, jos hän tuntee asiakkaansa ja tämän liiketoiminnan sekä näihin mahdollisesti liittyvät riskit. (Jantunen 2015, 38.)

Rahanpesulaissa ei ole määritelty ilmoitusvelvollisen riskienhallinnallisia menetelmiä, mutta kyseissä laissa kuitenkin todetaan, että ilmoitusvelvollisen tulee kyetä osoittamaan asiakkaan tuntemista ja seurannan jatkuvuutta koskevien menetelmiensä riittävyys rahanpesun ja terrorismin rahoituksen estämistä valvovalle viranomaiselle. (Jukarainen & Muttilainen 2015, 23.)

2.4 Ilmoitusvelvollisuus ja salassapitovelvollisuus

Rahanpesulakiin on kirjattu tietyille elinkeinonharjoittajille, kuten kirjanpitotehtäviä liiketäi ammattitoimintana toimeksiannosta hoitaville, ilmoitusvelvollisuus rahanpesuun tai terrorismin rahoitukseen liittyvistä epäilyistään. Ilmoitusvelvollisten on toimintansa, asemansa tai ammattitaitonsa puolesta mahdollista havaita asiakkaissaan tai näiden liiketoiminnassa seikkoja, jotka voivat viitata rahanpesuun tai terrorismin rahoitukseen. Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisessä sekä selvittämisessä ilmoitusvelvollisten toiminta onkin oleellisen tärkeää. (Aluehallintovirasto 2015a).

Ilmoitusvelvollisella yrityksellä tai yhteisöllä tulee olla nimettynä yhteyshenkilö rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseksi. Usein yhteyshenkilön vastuulla onkin ilmoitusten tekeminen Rahanpesun selvittelykeskukselle. Mikäli yhteyshenkilön tai yrityksen johdon mielestä rahanpesuilmoitusta ei kuitenkaan jostain tietystä liiketoimesta tulisi

tehdä, on epäilyttävän liiketoimen havainneen henkilön itse ryhdyttävä ilmoittajaksi, mikäli tämä ei katso asiakkaalta saatua selvitystä riittäväksi ja/tai hyväksyttäväksi. (Aluehallintovirasto 2015a.)

Mikäli ilmoitusvelvollisen asiakkaalla on yhtymäkohta johonkin sellaiseen valtioon, jonka rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen ja selvittämisen järjestelmät eivät vastaa kansainvälisiä vaatimuksia, pätee tehostettu ilmoitusvelvollisuus. Tehostetun ilmoitusvelvollisuuden perusteella ilmoitus on tehtävä, mikäli asiakkaalta ei saada riittävää selvitystä liiketoimesta tai selvitys vaikuttaa epäilyttävältä tai riittämättömältä. Ilmoitus on myös tehtävä, mikäli tosiasiallisia edunsaajia tai oikeushenkilöä ei pystytä luotettavalla tavalla tunnistamaan. (Aluehallintovirasto 2015a.)

Rahanpesulakiin on kirjattu myös velvollisuus luovuttaa Rahanpesun selvittelykeskukselle ilmoitusvelvollisen hallussa olevat rahanpesuepäilyyn liittyvät tiedot ja asiakirjat, joilla saattaa olla merkitystä rahanpesuepäilyn ratkaisemiseksi. (ResL 503/2008, 3 luku 23 § 3 momentti.)

Rahanpesuilmoitusten tekemisen tehostamiseksi on rahanpesulaissa säädetty myös sanktiot henkilölle, joka tahallaan tai huolimattomuudesta johtuen jättää ilmoittamatta havaitsemansa epäilyttävän liiketoimen tai terrorismin rahoituksen. Ilmoitusrikkomukseen syyllistyy myös silloin, jos vastoin rahanpesulain säädöstä paljastaa epäilylle tai jollekin toiselle tehneensä rahanpesuilmoituksen. Lisäksi selonottovelvollisuuden laiminlyönnistä johtuva ilmoitusvelvollisuuden havaitsematta jättäminen voidaan katsoa rahanpesun ilmoitusrikkomukseksi. Rangaistuksena ilmoitusrikkomuksesta on sakko. (Jukarainen & Muttilainen 2015, 19-20).

2.5 Riskiarvio

Suomessa tehtiin vuonna 2015 ensimmäinen kansallinen rahanpesun ja terrorismin rahoituksen kansallinen riskiarvio. Riskiarvion laatijoina olivat Pirjo Jukarainen ja Vesa Muttilainen Poliisiammattikorkeakoulusta. Riskiarviossa kuvataan, miten rahanpesu ja terrorismin rahoitus tyypillisesti ilmenevät ja miten niitä toteutetaan. Riskiarviossa tuodaan esille myös, miten haavoittuvia yhteiskunnan eri osat sekä rahoitusjärjestelmä ovat (Jukarainen & Muttilainen 2015, 12). Kansallisen riskiarvion mukaan kiinteistösijoituksiin, käteisrahan kuljetuksiin, peiteyhtiöihin, verkkoasiointiin ja esimerkiksi asiakasvaratileihin liittyy keskeisiä riskikohteita (Jukarainen & Muttilainen 2015, 5).

Rahanpesulain (ResL 503/2008) mukaisilta ilmoitusvelvollisilta edellytetään riskiperusteista seuranta. Näiden ilmoitusvelvollisten tulee rahanpesun ja terrorismin rahoituksen riskejä arvioidessaan ottaa huomioon sekä omaan toimialaansa ja omiin tuotteisiinsa ja palveluihinsa sekä teknologian kehitykseen liittyvät rahanpesun ja terrorismin rahoituksen riskit. Lisäksi ilmoitusvelvollisten tulee riskiarvioissaan huomioida asiakkaansa sekä näiden liiketoiminta ja liiketoimet. (Jukarainen & Muttilainen 2015, 11.)

Ilmoitusvelvollisen tulisi tehdä omaan toimintaansa liittyen riskiperusteinen arviointi, eli rahanpesulain noudattamiseksi arvioida niitä rahanpesun ja terrorismin rahoituksen riskejä, jotka saattavat liittyä hänen toimintaansa. Riskiperusteinen arviointi toimii lähtökohdalla toimenpiteille, joita ilmoitusvelvollisen on suoritettava asiakkaansa tuntemiseksi sekä asiakkaan toiminnan seurannalle. (Jantunen 2015, 38.)

Riskiperusteista arviota laatiessaan tulee ilmoitusvelvollisen huomioida asiakkaaseensa ja tämän liiketoimintaan mahdollisesti liittyvät seikat, jotka lisäävät rahanpesun riskiä. Kasvanut riski voi johtua esimerkiksi siitä, että asiakkaan toimialana on sellainen, jolla on jo riskiperusteisesti tehostettu harmaan talouden torjuntaa. Tällaisia toimialoja ovat muun muassa ravintola- ja majoitusala sekä rakennus- ja kuljetusala. Toisaalta asiakasyrityksen liiketoiminta saattaa sisältää useita osapuolia sisältäviä järjestelyitä ja olla siten hankalammin hahmotettavissa. Tällaisissa tilanteissa tulee asiakkaan tuntemiseen ja tämän toiminnan seurantaan suunnata enemmän resursseja, kuin tilanteissa, joissa arvion mukainen riski on vähäisempi. (Jantunen 2015, 38.)

Riskiarviointiin vaikuttavana tekijänä voi olla myös asiakasyrityksessä toistuvasti tapahtuvat muutokset, jotka vaikuttavat perusteettomilta. Tällaisina muutoksina voidaan pitää esimerkiksi toistuvia nimenmuutoksia tai yrityksen hallinnossa poikkeuksellisen usein tapahtuvia vaihdoksia. (Aluehallintovirasto 2015a.)

Ilmoitusvelvollisen on kyettävä arvioimaan, liittyykö asiakkaaseen, sen taustahenkilöihin, liiketoimintaan tai liiketoimiin sellaisia piirteitä, jotka muodostavat suuremman rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen riskin. Tiettyjen toimialojen kohdalla, kuten rakennus- tai kuljetusalan, riski rahanpesuun saattaa olla suurempi. Ilmoitusvelvollisen oma riskiperusteinen arviointi muodostaa pohjan toimenpiteille, joita tämän on tehtävä asiakkaidensa tuntemiseksi sekä asiakkaiden toiminnan seuraamiselle. (Jantunen 2015, 38.)

Riskitekijät, jotka liittyvät asiakkaaseen, on jaoteltavissa seuraaviin ryhmiin:

- 1) toiminnan läpinäkymättömyyteen liittyvät riskitekijät,

- 2) poikkeaviin toimenpiteisiin liittyvät riskitekijät ja
- 3) toimintasektoriin liittyvät riskitekijät.

Ilmoitusvelvollisen tulee noudattaa tavallista suurempaa varovaisuutta esimerkiksi sellaisen asiakkaan kohdalla, jonka liiketoiminnassa ja/tai omistusrakenteessa on epäselvyyksiä tai näiden rakenteiden selvittäminen on hankalaa. Kyse voi olla vaikkapa yrityksestä, jonka tosiasiallisen edunsaajan selvittäminen on vaikeaa. (Aluehallintovirasto 2015a.)

2.6 Työntekijöiden koulutus ja suojeleminen

Ilmoitusvelvollisen elinkeinonharjoittajan tulee huolehtia siitä, että yrityksen henkilökunta saa riittävästi koulutusta ja ohjeistusta rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseen liittyvissä asioissa. Näin yrityksessä voidaan valmistautua rahanpesulain ja sen nojalla annettujen säädösten noudattamiseen. Elinkeinonharjoittajan on myös huolehdittava työntekijöiden koulutuksen jatkuvuudesta, jotta osaamisen taso säilyy yrityksessä. (Aluehallintovirasto 2015b.)

Erityisen tärkeää on ohjata ja kouluttaa esimerkiksi uudet kirjanpitäjät, jotka eivät vielä riittävällä tasolla tunne asiakkaita ja näiden liiketoimintaa, ja joille ei vielä ole kertynyt kokemusta tavallisuudesta poikkeavien toimien tai liiketoimintojen tunnistamiseen. Koulutuksessa tulee erityisesti huomioida kauan alalla työskennelleet, sillä rahanpesulain mukaiset velvoitteet eivät välttämättä ole vielä olleet voimassa heidän ryhtyessään hoitamaan kirjanpitotehtäviä. Kaiken kaikkiaan jokaisen ilmoitusvelvollisen tulee tietää ja tiedostaa rahanpesulain mukaiset velvoitteet. (Aluehallintovirasto 2015a.)

Koulutuksen ja ohjeistuksen tueksi tulee ilmoitusvelvollisella olla laadittuna oman toimintansa kannalta oleellisia toimintaohjeita asiakkaiden tunnistamiseen liittyvistä toimita sekä rahanpesulain noudattamiseen liittyvästä selonteko- ja ilmoitusvelvollisuuden noudattamisesta (Aluehallintovirasto 2015a).

Ilmoitusvelvollisen elinkeinonharjoittajan tulee huolehtia rahanpesuilmoituksia tekevien työntekijöidensä suojelemisesta riittävällä ja asianmukaisilla toimenpiteillä. Ilmoituksia tekevien suojeeluun kuuluu muun muassa se, että rahanpesuilmoituksia tekevien työntekijän henkilöllisyyttä ei paljasteta ulkopuolisille. (Aluehallintovirasto 2015b).

Työntekijöille on annettava tiedoksi myös se seikka, että vaikka työnantaja sekä rahanpesun yhteyshenkilö kieltäytyisivät rahanpesuilmoituksen tekemisestä, tulee työntekijän itsensä kyseinen ilmoitus kuitenkin tehdä, mikäli asiakkaan selvitys epäilyttävään liike-toimeen ei hänen mielestään ole riittävä ja kattava. (Aluehallintovirasto 2015a.)

2.7 Valvonta

Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseksi säädetyn lain mukaisesti liike- tai ammattitoimintana kirjanpitotehtäviä toimeksiannosta hoitavien valvovana viranomaisena toimii aluehallintovirasto (ResL 503/2008, 5 luku 31 § 1 momentti 7 kohta). Käytännössä aluehallintovirastojen keskinäisestä työnjaosta johtuen rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen ja selvittämisen rekisteröinti- ja valvontatehtävät ovat koko valtakunnan osalta Etelä-Suomen aluehallintoviraston vastuulla (Aluehallintovirasto 2016a.) Finanssivalvonnalla puolestaan on omat valvottavansa, joita ovat esimerkiksi pankit, rahastoyhtiöt ja pörssi sekä vakuutus- ja eläkeyhtiöt (Finanssivalvonta 2017).

Aluehallintoviraston suorittaman valvonnan luonne on erityisesti ohjeistavaa sekä tiedotettavaa. Painopisteenä valvonnassa on varmistaa valvottavien ilmoitusvelvollisten tietoisuus rahanpesulain heille asettamista velvoitteista. Tarkoituksena on varmistua myös siitä, että ilmoitusvelvollisilla on käytössään riittävät menetelmät rahanpesuriskien tunnistamiseen ja havaittujen poikkeuksellisten tilanteiden tuomiseksi viranomaisten tietoon. (Aluehallintovirasto 2016a.) Periaatteessa voidaan siis sanoa aluehallintoviraston valvonnan kohdistuvan rahanpesulain asettamien velvoitteiden noudattamiseen (Jantunen 2015, 39.)

Voidakseen valvoa rahanpesulain ja sen nojalla annettujen säännösten noudattamista, on aluehallintoviraston asianomaisella virkamiehellä oikeus suorittaa tarkastus ilmoitusvelvollisen liike- ja varastotiloihin. Tarkastusoikeus ulottuu ilmoitusvelvollisen kirjanpidon, tietojenkäsittelyn tallenteiden sekä muihin tarkastuksen kannalta oleellisten asiakirjojen tutkimiseen. (ResL 503/2008, 5 luku 32 § 1-3 momentti.)

Kaikkien ilmoitusvelvollisten osalta valvonta ei kuitenkaan vielä ole kattavaa. Puhelin keskustelussa tammikuussa 2017 Etelä-Suomen aluehallintoviraston ylitarkastaja Viivi Jantunen kertoi tämän koskevan esimerkiksi kirjanpitotehtäviä toimeksiannosta hoitavien valvontaa, sillä näiden ilmoitusvelvollisten lukumäärä ja yhteystiedot eivät kaikilta osin ole valvovan aluehallintoviraston tiedossa. Tietojen kerääminen on aloitettu vuoden

2016 aikana kaupparekisterin toimialaluokitusten perusteella, mutta suunnitteilla on myös rahanpesuvalvonnan rekisteri, jonne kaikkien kirjanpitotehtäviä toimeksiannosta hoitavien tulisi rekisteröityä.

2.8 Uusi laki voimaan 3.7.2017; muutoksia

Uusi rahanpesulaki (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017) tuli voimaan Suomessa 3.7.2017 (Rahanpesulaki 9 luku 7 § 1 momentti). Tämän uuden lain myötä pantiin täytäntöön EU:n neljäs rahanpesudirektiivi (EU) 2015/849 sekä toinen maksajan tiedot -asetus (EU) 2015/847 (Valtioneuvosto 2017). Uusi rahanpesulaki tuo tarkennuksia aikaisempaan lakiin sekä selkeyttää ilmoitusvelvollisilta edellytetyjä toimenpiteitä ja seuraamuksia lain määräysten laiminlyönneistä tai rikkomuksista.

Uuden rahanpesulain mukainen sääntely tulee asteittain voimaan vuoteen 2020 mennessä (Suominen 2017). Viranomaisvalvontaa tehostamalla ja yhtenäistämällä pyritään Rahanpesulain uudistuksen myötä ennalta estämään sekä rahanpesua että terrorismin rahoittamista (Eduskunta 2017). Lakiuudistuksella pyritään siihen, että ilmoitusvelvolliset aikaisempaa selkeämmin tunnistaisivat ja arvioisivat niitä rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskejä, jotka liittyvät ilmoitusvelvollisen omaan toimintaan (Turun kauppakamari 2017).

Uuden rahanpesulain mukaista sääntelyä ei sovelleta yhtiöihin, jotka ovat listautuneet pörssiin. Pörssiyhtiöiden osakkeenomistajia koskeva sääntely löytyy arvo-osuusjärjestelmää koskevasta lainsäädännöstä. (Suominen 2017.) Lisäksi lain soveltamisalan ulkopuolelle on rajattu sellainen taloudellinen toiminta, jonka harjoittaminen on satunnaista tai erittäin rajoitettua ja tämä toiminta on hyvin vähäistä. Toiminta ei myöskään saa olla henkilön pääasiallista liiketoimintaa. Rahanpesulaista (ResL 444/2017, 1 luvun 3 §:stä) löytyvät nämä rajaukset tarkemmin eriteltyinä. Valtiovarainministeriön asetusluonnoksen 5.7.2017 mukaisesti taloudellinen toiminta olisi vähäistä, mikäli tilikauden aikana liiketoiminnan suuruus tai toisiinsa kytkeytyvien liiketoimien suuruus jäisi yhteensä alle 1.000 euron (Valtiovarainministeriö 2015).

Etelä-Suomen aluehallintovirasto on tiedotteessaan 7.7.2017 listannut valvomiensa ilmoitusvelvollisten kannalta kahdeksan olennaisinta uuden rahanpesulain aiheuttamaa muutosta:

- Jatkossa ilmoitusvelvollisiin kuuluvat myös tavarakauppiat, jotka vastaanottavat vähintään 10.000 euroa käteistä rahaa.
- Jokaisen ilmoitusvelvollisen tulee laatia kirjallinen riskiarvio ja sen tulee olla valmiina 31.12.2017 mennessä.
- Ilmoitusvelvollisten tulee rekisteröityä rahanpesun valvontarekisteriin 1.7.2019 alkaen.
- Uuden rahanpesulain myötä myös kotimaiset poliittisesti vaikutusvaltaiset henkilöt kuuluvat PEP-määritelmän pariin.
- Hallinnolliset sanktiokeinot tulevat viranomaisten käyttöön.
- Whistleblowing-järjestelmän käyttöä edellytetään kaikilta ilmoitusvelvollisilta sekä valvontaviranomaisilta.
- Aikaisempaan verrattuna arvioidaan välityслиikkeiden sekä näiden johdon luotettavuus entistä kattavammin.
- Yritysten on rekisteröitävä 1.7.2019 alkaen kaupparekisteriin merkittävät omistajansa sekä muut tosiasialliset edunsaajat (Aluehallintovirasto 2017).

Uuden rahanpesulain 444/2017 myötä korostetaan riskitekijöiden arvioimista eli sitä, minkälaisia omaan toimintaan liittyviä rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskejä yrityksellä voisi olla. Lisäksi ilmoitusvelvollisen tulee arvioida, mitä ja minkälaisia riskitekijöitä liittyy tämän asiakkaisiin, tuotteisiin tai palveluihin. Arvioinnin tulee ulottua myös maantieteellisiin alueisiin, joilla ilmoitusvelvollisella on toimintaa tai mihin tällä on kytköksiä. Ilmoitusvelvollisen on kyettävä jatkossa arvioimaan esimerkiksi uuteen asiakkaaseen ja tämän liiketoimiin liittyviä riskejä kokonaisvaltaisesti. Lisäksi ilmoitusvelvollisen tulee mitoittaa omat toimintatapansa näiden riskien mukaan.

Riskiarvio on tehtävä kirjallisesti 31.12.2017 mennessä ja sitä on myös päivitettävä tarvittaessa ja säännöllisesti. Riskiarvion laadinnassaan ilmoitusvelvolliset voivat hyödyntää Rahanpesun ja terrorismin rahoituksen kansallista riskiarviota (Aalto 2017, 41). Apuna riskiarvion laatimisessa voidaan käyttää myös Etelä-Suomen aluehallintoviraston (jäljempänä ESAVI) valvojakohtaista riskiarvion yhteenvetoa sekä ohjeistusta, kunhan ne valmistuvat (Aluehallintovirasto 2017). Ilmoitusvelvollisen tulee toimittaa riskiarvio ja sen mahdolliset muutokset toimivaltaiselle valvontaviranomaiselle tämän pyynnöstä viivytyksettä. (ResL 444/2017, 2 luku 3 §.)

Erilaisia uhkia voi pyrkiä havaitsemaan ja kartoittamaan arvioimalla esimerkiksi asiakas-kohtaisia riskejä sekä riskejä, jotka liittyvät ilmoitusvelvollisen tuotteisiin tai palveluihin.

Uhkia saattaa kohdistua myös yrityksen käytössä oleviin jakelukanaviin tai maksutapoihin. Myös maantieteelliset uhat ja haavoittuvaisuudet on syytä huomioida ja arvioida. Yritykseen itseensä sekä omaan toimintaan liittyvät riskit ja uhat tulee ottaa arvioinnissa huomioon. Onko esimerkiksi yrityksen resurssit mitoitettu oikein ja onko sisäinen valvonta kunnossa? (Aalto 2017, 40.)

Tunnistettujen riskien tehokkaaseen hallintaan tai niiden vähentämiseksi tulee ilmoitusvelvollisella olla käytössään oikeanlaiset valvonta- ja toimintatavat. (Silen 2017.) Kirjallista riskiarviointia tulee päivittää tarvittaessa ja säännöllisesti. Tuolloin on syytä myös arvioida käytettyjen riskienhallintamenetelmien tehokkuutta ja että menetelmät ovat ajantasaiset tunnistetut riskit huomioiden. (Aalto 2017, 40.)

Rahanpesun valvontarekisteriä aletaan pitää Etelä-Suomen aluehallintoviraston toimesta 1.7.2019 alkaen. Tähän rekisteriin on tarkoitus koota kaikki ne ilmoitusvelvolliset, jotka eivät ole toimilupavelvollisia tai muuten velvollisia rekisteröitymaan aluehallintoviraston ylläpitämään muuhun rekisteriin. Tämä tarkoittaa että, kirjanpito tehtäviä toimeksiannosta hoitavat, kuten kirjanpito toimistot ovat velvollisia rekisteröitymään mainittuun rekisteriin vuoden 2019 aikana. Jatkossa aluehallintovirasto kykenee tavoittamaan ilmoitusvelvolliset tiedotusta, ohjeistusta ja valvontaa varten aikaisempaa tehokkaammin tämän rekisterin avulla.

Uusi rahanpesulaki velvoittaa jokaisen Suomeen perustetun yrityksen sekä tiettyjä kansainvälisiin yritysjärjestelyihin liittyviä yhteisöjä ilmoittamaan omistajatietonsa Patentti- ja rekisterihallituksen ylläpitämään rekisteriin (Silen 2017). Omistajatietojen lisäksi yritysten tulee ilmoittaa tähän rekisteriin tosiasialliset edunsaajansa. Rahanpesulain kuudennessa luvussa määritellään tosiasiallisia edunsaajia koskevat tiedot ja kyseisessä luvussa on viittaus kaupparekisterilain (129/1979) 3 §:n 1 momentin 1 ja 4-6 kohtiin, jossa puolestaan luetellaan ilmoitusvelvollisia yhteisöjä (ResL 444/2017). Näiden lisäksi velvollisuus ilmoittaa omistajat sekä tosiasialliset edunsaajat, koskee myös muun muassa yhdistyksiä ja uskonnollisia yhdyskuntia (Silen 2017).

Rahanpesulain kontekstissa tosiasiallisella edunsaajalla tarkoitetaan luonnollista henkilöä, joka joko suoraan tai välillisesti omistaa oikeushenkilön tai muuten käyttää määräysvaltaa siinä. Lähtökohtaisesti ratkaisevaa on yli 25 prosentin omistus tai ääni-osuus yhteisössä. Koska julkisista rekistereistä saatavat tiedot eivät ole kattavia, edellyttävät monimutkaisemmat omistusrakenteet tarkempaa selvitystä. ResL

444/2017 edellyttää, että yhteisön hallituksen jäsenen tai vastuunalaisen yhtiömiehen on huolehdittava, että yhteisön tosiasiallisista edunsaajista pidetään luetteloa. (Suominen 2017.)

Valvontaviranomainen voi määrätä rahanpesulain velvoitteiden laiminlyönnistä tai rikkomuksista hallinnollisia sanktioita, joita ovat rikemaksu, julkinen varoitus tai seuraamusmaksu (Aluehallintovirasto 2017). Uudessa rahanpesulaissa on säädetty perusteet, joiden mukaan valvontaviranomaiset voivat määrätä esimerkiksi seuraamusmaksun valvomalleen ilmoitusvelvolliselle. Perusteita on useita, mutta seuraamusmaksu saattaa tulla kyseeseen esimerkiksi, mikäli ilmoitusvelvollinen laiminlyö velvoitteensa asiakkaan tuntemiseen, rahanpesun riskien arvioimiseen tai laiminlyö velvoitteensa asiakasta koskevien tietojen hankkimiseen, asiakassuhteen jatkuvaan seuraamiseen tai jos ilmoitusvelvollinen laiminlyö selonottovelvollisuuden liiketoimista, jotka poikkeavat asiakkaan tavanomaisista toimista. Seuraamusmaksun määräämisen perusteena voi olla myös rahanpesuilmoituksen tekemättä jättäminen asiakkaan epäilyttävästä liiketoimesta tai työntekijöiden kouluttamatta ja suojelematta jättäminen. (ResL 444/2017, 8 luvun 3 § 1 momentti.)

Ilmoitusvelvollisille lain mukainen toiminta on ensisijaisen tärkeää eikä pelkästään seuraamusmaksun välttämiseksi. Olennaista on myös ilmoitusvelvollisen sidosryhmien, kuten asiakkaiden, suhtautuminen mahdollisiin laiminlyönteihin ja maineriskin realisoitumiseen.

Uusi rahanpesulaki edellyttää myös, että ilmoitusvelvollisella on käytössään niin sanottu whistleblowing-järjestelmä. Mikäli ilmoitusvelvollisen työntekijä epäilee rahanpesulain säännösten rikkomusta, voi työntekijä tämän järjestelmän avulla ilmoittaa riippumattoman kanavan kautta havaitsemastaan asiasta. Valvovalla viranomaisella on puolestaan oltava käytössään järjestelmä, jonka avulla tämä voi ottaa vastaan ilmoituksia. Ilmoitusten luottamuksellisuus ei saa missään vaiheessa vaarantua. Tämän johdosta voidaan ilmoitusvelvollisen työntekijä ohjata käyttämään myös viranomaisen ilmoituskanavaa. (Aluehallintovirasto 2017.)

3 KIRJANPITOTOIMISTOT JA KIRJANPITÄJÄT ILMOITUSVELVOLLISINA

Kirjanpitäjät, jotka toimeksiannosta hoitavat kirjanpitotehtäviä, kuuluvat rahanpesulain mukaisiin ilmoitusvelvollisiin. Heillä on mahdollisuus normaalin toimintansa yhteydessä – tehtävänsä luonteen sekä koulutuksensa johdosta – havaita asiakkaidensa toiminnassa poikkeavuuksia, jotka saattavat viitata säännösten vastaisiin toimiin. Ilmoitusvelvollisiin eivät kuulu ne kirjanpitäjät, jotka ovat kirjanpitovelvollisen yrityksen omassa palveluksessa. (Jantunen 2015, 36.)

Rahanpesulain velvoitteiden osalta kirjanpitäjien valvontaviranomaisena toimii ESAVI. Valvontaviranomaisen toimesta on laadittu kirjanpitäjille ohje rahanpesulain mukaisten velvoitteiden noudattamiseksi. ”Ohje rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä kirjanpitotehtäviä toimeksiannosta hoitaville” löytyy vapaasti verkossa Aluehallintoviraston sivuilta. Ohjeessa selostetaan esimerkiksi asiakkaan tuntemisvelvoitetta ja asiakkaasta selvitettäviä sekä säilytettäviä tietoja kirjanpitäjän näkökulmasta. (Jantunen 2015, 37.) Ohjetta ei ole päivitetty uuden rahanpesulain voimaantulon jälkeen.

Kirjanpitäjän tulee esimerkiksi riskiarviota tehdessään pohtia, liittyykö hänen omaan toimintaansa tai asiakkaisiinsa ja näiden liiketoimintaan ja liiketoimiin seikkoja, joiden perusteella riski rahanpesuun olisi tavallista suurempi. Asiakas saattaa esimerkiksi toimia sellaisella alalla, jolla harmaan talouden torjuntaa on tehostettu riskiperusteisesti. Tällaisia toimialoja ovat esimerkiksi ravintola- ja majoitusala ja kuljetus- tai rakennusala. Rahanpesun riski saattaa olla suurentunut myös tilanteessa, jossa asiakasyrityksen liiketoimiin liittyy useita osapuolia sisältäviä ja monimutkaisia järjestelyitä. Kohonneen riskin tilanteissa tulee asiakasyrityksen tuntemiseen ja seurantaan kohdistaa tavallista enemmän resursseja. (Jantunen 2015, 38.)

Riskiperusteinen arvio auttaa kirjanpitäjää esimerkiksi selonottovelvollisuuden noudattamisessa ja toimii pohjana toimenpiteille, joita kirjanpitäjän on suoritettava asiakkaan tuntemiseksi. Kirjanpitäjän on helpompi seurata asiakkaan toimintaa lain edellyttämällä tavalla ja havaita siinä mahdollisesti tapahtuvia muutoksia, mikäli hänellä on kattava käsitys asiakasyrityksestä, sen toiminnasta ja siihen mahdollisesti liittyvistä riskeistä. Kirjanpitäjän havaitessa liiketoimen, joka ei hänen tietojensa ja kokemuksensa perusteella

vastaa asiakasyrityksen normaalia toimintaa, on hyvä pyytää asiakkaalta selvitystä siihen. Mikäli asiakkaan selvityksestä huolimatta liiketoimi vaikuttaa edelleen epäilyttävältä, tulee siitä tehdä ilmoitus rahanpesun selvittelykeskukselle. (Jantunen 2015, 38.)

Kirjanpitäjien kouluttaminen ja ohjeistus sekä kirjanpitotoimiston sisäiset toimintaohjeet ovat tärkeässä asemassa, kun halutaan varmistua siitä, että kaikki kirjanpitäjät olisivat tietoisia asemastaan ilmoitusvelvollisena. Velvollisuus rahanpesuilmoitusten tekoon on säädetty sen vuoksi, että viranomaiset pääsisivät jäljille mahdollisesta rikollisesta toiminnasta. Kirjanpitäjiin kohdistuvalla valvonnalla aluehallintovirasto pyrkii selvittämään, miten hyvin kirjanpitäjät noudattavat rahanpesulain velvoitteita. (Jantunen 2015, 38-39.)

3.1 Kirjanpitotoimistojen tekemät rahanpesuilmoitukset

Rahanpesun ja terrorismin rahoituksen kansallisessa riskiarviossa 2015 esitetään arviona, että Etelä-Suomen aluehallintoviraston toimialaan kuuluvien valvottavien kirjanpitotoimistojen määrä Suomessa on 4 294 kappaletta (Jukarainen & Muttilainen 2015, 34). ESAVI:n ylitarkastajan Viivi Jantusen kanssa 01/2017 käymässäni puhelinkeskustelussa ilmeni kuitenkin, että kirjanpitotehtävien toimeksiannosta hoitavien lukumäärä ei ole tarkkaan tiedossa, koska näistä ei ole olemassa rekisteriä – kaupparekisterin toimialaluokituksen perusteella saatavat luvut voivat poiketa hyvinkin paljon todellisesta.

Yleisellä tasolla Rahanpesun selvittelykeskuksen saamat ilmoitukset ovat lisääntyneet merkittävästi; kasvua vuodesta 2014 vuoteen 2015 on ollut 63,5 %, joka kappalemäärissä tarkoittaa ilmoitusten lisääntymistä 23 062:sta 37 703:een.

Taulukko 1. Ilmoittajatahot rahanpesuilmoituksissa (Rahanpesun selvittelykeskuksen vuosikertomus, Poliisi 2015).

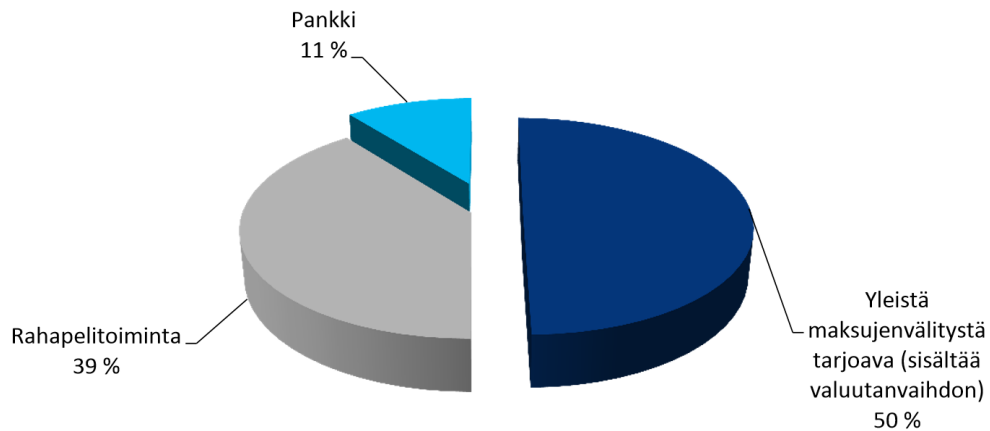
Ilmoittajatahot	2014	2015
Pankki	1125	1592
Sijoituspalveluyhtiö	8	3
Muu luotto- tai rahoituslaitos	32	27
Vakuutusyhtiö	156	33
Kiinteistönvälittäjä	10	8
Rahapelitoiminta	9100	9343
Yleistä maksujen välitystä tarjoava (sisältää valuutanvaihdon)	12427	26464
Kirjanpito toimisto	11	5
Tilintarkastusyhteisö	4	6
Lakimiehet	4	5
Arvotavarakauppias	89	103
Panttilainaamo	3	2
Omaisuu denhoito- ja yrityspalvelujen tuottaja	2	
Kotimainen poliisiviranomainen	2	7
Kotimainen muu viranomainen	82	70
Muu tietolähde	7	35
Yhteensä	23 062	37 703

Vaikka ilmoitusten kokonaislukumäärä on kasvanut 2014 – 2015, niin kirjanpito toimistojen osuus ilmoittajatahoista on laskenut.

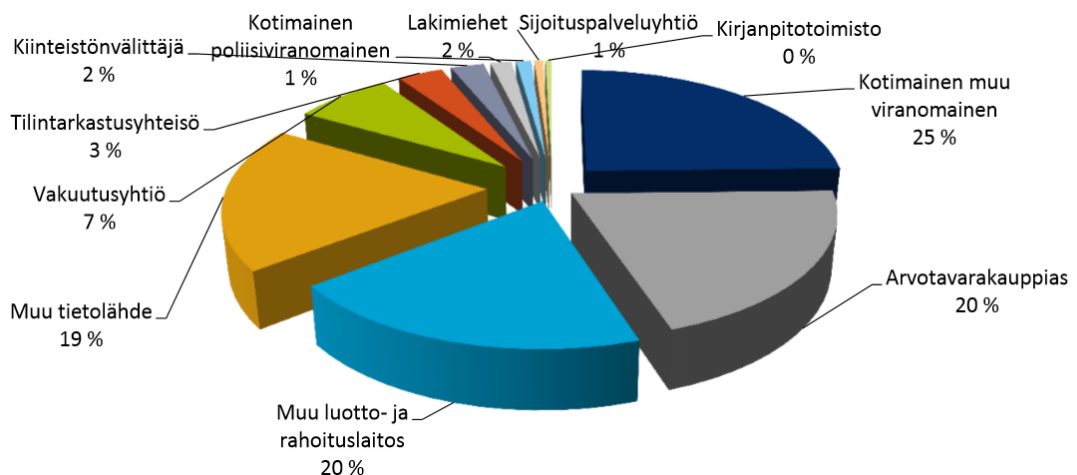
Taulukko 2. Ilmoittajatahot rahanpesuilmoituksissa (Rahanpesun selvittelykeskuksen vuosikertomus, Poliisi 2016b).

Ilmoittajatahot	2015	2016
Yleistä maksujenvälitystä tarjoava (sisältää valuutanvaihdon)	26464	15321
Rahapelitoiminta	9343	12165
Pankki	1592	3258
Kotimainen muu viranomainen	70	111
Arvotavarakauppias	103	91
Muu luotto- ja rahoituslaitos	27	88
Muu tietolähde	35	85
Vakuutusyhtiö	33	32
Tilintarkastusyhteisö	6	15
Kiinteistönvälittäjä	8	11
Lakimiehet	5	7
Kotimainen poliisiviranomainen	7	5
Sijoituspalveluyhtiö	3	3
Kirjanpito toimisto	5	2
Panttilainaamo	2	0
Yhteensä	37703	31194

Kirjanpitotoimistojen tekemien ilmoitusten lukumäärä on edelleen laskenut vuodesta 2015 vuoteen 2016.

Kuvio 1. Kolme suurinta ilmoittajatahoa, keskinäinen jako (Rahanpesun selvittelykeskuksen vuosikertomus 2016).

Kuvio 2. Muut ilmoittajatahot, keskinäinen jako (Rahanpesun selvittelykeskuksen vuosikertomus 2016).

Rahanpesuselvittelykeskuksen päällikkö Pekka Vasara kertoi sähköpostiviestissään 27.2.2017, että kirjanpitotoimistojen tekemien rahanpesuilmoitusten lukumäärän vähäisyydestä johtuen on mahdotonta sanoa keskimääräistä ilmoituksen rahamääräistä suuruutta. Myöskään ei ole mahdollista sanoa, miten nämä ilmoituksen ovat johtaneet tutkintaan. Kirjanpitotoimistoille on jossain vaiheessa järjestetty omaa koulutusta, mutta tällä hetkellä sellaista ei ole tiedossa. Rahanpesun selvittelykeskuksessa toiveena olisi

saada mahdollisimman suora kanava ilmoitusvelvollisille, jotta näille saataisiin tieto riskeistä ja uusista ilmiöistä.

3.2 ”Benchmarking” – muiden toimialojen ohjeistuksia

Usean eri toimialan ilmoitusvelvolliset julkaisevat vapaasti verkossa omia rahanpesun estämiseen tähtäviä ohjeitaan. Minä näen tämän positiivisena asiana, jolla pyritään lisäämään läpinäkyvyyttä. Materiaaleissa on luonnollisesti paljon yhtäläisyyksiä ja esitystavasta voi päätellä, että rahanpesu ja sen estäminen otetaan tosissaan toimialasta riippumatta. Kaikkea eivät tietysti ilmoitusvelvollisetkaan voi julkaista, mutta alla olevien ilmoitusvelvollisten lisäksi esimerkiksi eri rahalaitosten sekä operaattoreiden verkkosivuilla voi tutustua yritysten rahanpesua ehkäiseviin toimenpiteisiin.

3.2.1 Asianajotoimistot

Suomen Asianajoliitto on julkaissut 14.9.2017 verkossa vapaasti luettavan ohjeen rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä. Seikkaperäisen ohjeen alkuun on kirjattu, ettei se sovellu ainoaksi rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseen tähtääväksi ohjeeksi asianajotoimistolle; jokaisen asianajotoimiston tulee laatia omaan riskiarvioonsa perustuva kirjallinen ohje asiakkaan tuntemisesta sekä rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä. (Suomen asianajoliitto 2017.)

Rahanpesun määritelmät ja rahanpesulain asianajajille asettamien velvollisuuksien pääkohdat tuodaan ohjeessa selkeästi esille. Asianajajienkin on tunnistettava asiakkaansa sekä näiden liiketoiminta, tehtävä tarvittaessa rahanpesuilmoitukset epäilyttävistä liiketoimista sekä laadittava kirjalliset riskiarviot.

”Rahanpesulakia sovelletaan asianajotoimiston asianajajiin ja muihin lakimiehiin sekä työntekijöihin siltä osin, kun he toimivat asiakkaan puolesta tai lukuun taloudelliseen toimintaan tai kiinteään omaisuuteen liittyvissä liiketoimissa taikka osallistuvat asiakkaan puolesta seuraavien liiketoimien suunnitteluun tai suorittamiseen:

- a) kiinteistöjen tai liiketoimintayksikköjen ostamiseen tai myyntiin;
- b) asiakkaan rahavarojen, arvopaperien tai muiden varojen hoitamiseen;
- c) pankki-, säästö- tai arvo-osuustilien avaamiseen tai hoitamiseen;

d) yhtiöiden perustamiseen, johtamiseen tai yritysten hallinnoimiseksi tarvittavien varojen järjestelyyn; tai

e) säätiöiden, yhtiöiden tai vastaavien yhteisöjen perustamiseen, johtamiseen tai niiden toiminnasta vastaamiseen.

Rahanpesulain velvoitteet koskevat myös toimeksiantoja, jotka liittyvät kiinteistö- tai asunto-osakeyhtiön osakkeiden kaappoihin.” (Suomen Asianajajaliitto 2017).

Asianajajaliiton ohjeessa on lueteltu mahdollisia rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskejä eri osa-alueet huomioiden. Ensimmäisenä on mainittu erilaisia toimeksiantoihin liittyviä riskejä, kuten yritysjärjestelyt sekä vientiä tai tuontia harjoittavien yritysten liiketoimintaan liittyviä omistus-, maksu- ja rahoitusjärjestelyitä. Seuraavana on lista mahdollisista asiakkaisiin ja näiden liikekumppaneihin liittyvistä riskeistä, kuten tarpeettoman monimutkaiset omistusrakenteet tai harmaan talouden toimiala. Maantieteellisinä riskeinä mainitaan esimerkiksi ulkomaalaisten poikkeuksellisen suuri edustus toimiston asiakaskunnasta. (Suomen Asianajajaliitto 2017.)

Riskiarvion päivittämisestä ohjeessa todetaan, että se on tehtävä säännöllisesti tai aina silloin, kun toimiston toimintaan kohdistuu merkittäviä muutoksia, kuten toimitusjohtajan eroaminen tai erottaminen. (Suomen Asianajajaliitto 2017.)

3.2.2 Kiinteistönvälitys

Kiinteistönvälitysalan Keskusliitto ry julkaisee myös avoimilla verkkosivuilla ohjeita siitä, miten kiinteistönvälittäjä voi torjua rahanpesua. Sivulla kerrotaan, miten välitysliikkeen asiakkaita ovat sekä toimeksiantaja (yleensä myyjä tai vuokranantaja) että toimeksiantajan vastapuoli (yleensä ostaja tai vuokralainen). Mikäli asiakas on poliittisesti vaikutusvaltainen henkilö (PEP), tulee tietojen hankinta ja muun selvityksen laajuus suorittaa tehostetusti. Riskiperusteinen arviointi ohjaa tietojen hankintaa sekä muun selvityksen laajuutta. Ja mikäli välitysliike ei noudata lain mukaisia veloitteitaan, voi siitä olla seurauksena rikosoikeudellinen vastuu. (Kiinteistönvälitysalan Keskusliitto 2017a.)

Rahanpesulain mukaisia välitysliikkeen veloitteita ovat esimerkiksi kirjallisen riskiarvion laatiminen, asiakkaan tunnistaminen sekä henkilöllisyyden todentaminen ja tosiasiallisen edunsaajan tunnistaminen, kun asiakkaana on oikeushenkilö. Veloitteina mainitaan lisäksi myös asiakkaan toiminnan laadun ja laajuuden selvittäminen tarpeellisten tietojen

osalta sekä sisäinen ohjeistus, koulutus ja yhteyshenkilöiden nimeäminen. (Kiinteistönvälitysalan Keskusliitto 2017a.)

Selonottovelvollisuuden syntymisestä ohjeessa mainitaan esimerkiksi, että epäilyttävä liiketoimi voi ilmetä, jos liiketoimen suuruus poikkeaa tavanomaisesta tai liiketoimella ei vaikuta olevan mitään ilmeistä taloudellista tarkoitusta. Asunto- tai kiinteistökauppa voi olla epäilyttävä esimerkiksi, jos kauppa tehdään huomattavan ali- tai ylihintaisesti tai mikäli ensiasunnon ostaja on hankkimassa erittäin arvokasta kohdetta ilman lainatarvetta. Ohje etenee hyvin kronologisesti ja selonottovelvollisuuden täyttäminen selvitetään myös. (Kiinteistönvälitysalan Keskusliitto 2017b.)

Kiinteistönvälitysalan Keskusliiton sivuilta pääsee myös lukemaan kiinteistönvälitysalan yleisohjeen rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen torjumiseksi sekä pakotteiden noudattamiseksi. Yleisohje on mielestäni kirjoitettu hyvin selkeästi ja lakia noudattaen ja siinä on selvennetty seikkaperäisesti esimerkiksi asiakkaan tuntemista koskevat toimet sekä tosiasiallisen edunsaajan tunnistaminen. Ohjetta ei kuitenkaan ole päivitetty täysin vastaamaan uutta rahanpesulakia, sillä ohjeessa mainitaan esimerkiksi käteismaksun kohdalla vanhat euro-rajat.

3.3 Kirjanpito toimistojen edustajien haastattelut

Saadakseni tietoa rahanpesulain tunnettuudesta sekä rahanpesulain sääntelyn edellyttämistä toimista kirjanpito toimistossa, toivoin voivani haastatella usean eri kirjanpito toimiston edustajaa. Tarkoitukseni oli selvittää esimerkiksi minkälaista rahanpesun estämiseen liittyvää koulutusta kirjanpitäjät toimistoissa saavat. Kysymysten taustalla ajatuksena oli myös sen selvittäminen, koetaanko rahanpesu todelliseksi uhaksi kirjanpito toimistossa. Lisäksi kirjanpito toimiston valmistautuminen vuoden 2017 loppuun mennessä tehtävään kirjalliseen riskianalyysiin oli kiinnostukseni kohteena.

Lopulta haastattelin vain kahta alalla toimivan yrityksen edustajaa. Otanta on niin pieni, että mitään yleistä ei luonnollisestikaan voi vastausten perusteella muodostaa. Vastaukset kertovat siis vain kahden eri toimijan käsityksistä rahanpesusta ja sen estämisen nykytilanteesta tietyissä kirjanpito toimistoissa. Haastateltavat edustavat hyvin erikokoisia kirjanpito toimistoja. Kirjanpito toimisto A:n edustaja (jatkossa **Vastaaja A**) työskentelee toimistossa, jossa on yli 20 kirjanpitäjää ja toimisto B:n edustaja (jatkossa **Vastaaja**

B) työskentelee toimistossa, jossa kirjanpitäjiä on alle kymmenen. Haastattelu toteutettiin sähköpostin välityksellä, ja opinnäytetyön liitteenä on luettelo haastatelluille esitetyistä kysymyksistä.

Ensimmäiseksi kysyttiin, onko vastaajien edustamissa kirjanpitotoimistoissa jo tutustuttu uuteen rahanpesulakiin sekä siinä säädettyihin ilmoitusvelvollisia koskeviin velvoitteisiin. **Vastaaja A** kertoi, että uusiin pykäliin ei vielä ollut ehditty tutustua, mutta että aikaisemmin voimassa ollut laki oli kyllä tuttu. **Vastaaja B** puolestaan kertoi tutustuneensa uuteen lakiin ja sen velvoitteisiin minimaalisesti. Hän kertoi kuitenkin lukeneensa alan lehdissä julkaistut aiheesta kertovat artikkelit ja lukeneensa osittain myös Aluehallintoviraston ohjeen rahanpesun estämisestä kirjanpitotehtäviä toimeksiannosta hoitaville.

Toinen kysymys koski kirjanpitäjän mahdollisuuksia havaita rahanpesu asiakkaan toiminnassa ja sitä, minkälaisia mahdollisuuksia kirjanpitäjällä olisi käytännössä puuttua siihen. Lisäksi haluttiin tietää, onko vastaaja tehnyt rahanpesuilmoitusta (kysymys numero kolme). Kummankin vastaajan mukaan kokenut kirjanpitäjä kyllä havaitsee, mikäli asiakas on osallisena rahanpesussa. **Vastaaja B** kertoi kuitenkin rahanpesun olevan itselleen vielä niin vieras asia, että mahdollisten tilanteiden hahmottaminen tässä vaiheessa on hankalaa. Lisäksi **Vastaaja B** harmitteli, että on pakotettu opettelemaan rahanpesuun liittyviä asioita. Kumpikaan vastaajista ei ole tehnyt rahanpesuilmoitusta Rahanpesun selvittelykeskukselle.

Neljännellä kysymyksellä pyrittiin selvittämään, miten hyvin asiakkaan tuntemisvelvoite (know your customer) täytetään. **Vastaaja A** kertoi selvittävänsä asiakkaan perustiedot, omistajat sekä tulonmuodostuksen lähteet. Pääsääntöisesti tuntemisvelvoitetta noudatetaan vastaajan mukaan melko hyvin. **Vastaaja B**:n mukaan kirjanpitäjän on tunnettava asiakkaan toiminta mahdollisimman hyvin, jotta kykenisi tekemään kirjanpidon hyvin. Asiakkaan ja tämän toiminnan tunteminen auttaa myös tarvittavassa neuvonnassa. **Vastaaja B** kertoi kylläkin kyseenalaistavansa aluehallintoviraston ohjeen asiakkaan tunnistamisesta. Syynä kyseenalaistamiseen on, ettei vastaaja täysin ymmärrä, miten rahanpesua estää se, että ihminen on se, joka väittää olevansa. **Vastaaja B** kertoi myös hoitavansa sellaisien asiakkaiden kirjanpitoa, joiden toimialalla rahanpesun riski on vastaajan mielestä käytännössä olematon.

Viides kysymys koski kirjanpitäjille järjestettäviä rahanpesuun liittyviä koulutuksia. Onko koulutuksia järjestetty joko oman toimiston tai Taloushallintoliiton toimesta ja onko vas-

taaja osallistunut tällaiseen koulutukseen? **Vastaaja A:**n toimistossa on pidetty rahanpesua koskeva sisäinen koulutus muutamia vuosia sitten koko henkilökunnalle ja koulutusta on toistettu muutaman vuoden välein. **Vastaaja B** ei ole osallistunut rahanpesuaiheisiin koulutuksiin, koska ei ole törmännyt sellaisiin. Toisaalta hän kertoo mahdollisesti ohittaneensa kaikki rahanpesuun liittyvät koulutukset, koska ei ole ajatellut aiheen koskevan itseään.

Kysymyksillä kuusi ja seitsemän pyrittiin selvittämään kirjanpitotoimiston sisäistä valvontaa sekä toimintaohjeita rahanpesulain velvoitteiden noudattamiseksi. **Vastaaja A:**n toimistossa ei vielä ollut varsinaisesti nimitetty henkilöä vastaamaan rahanpesulain noudattamisen sisäisestä valvonnasta, mutta yrityksen organisaatio ja työnkuvat huomioiden sellainen henkilö yrityksestä kuitenkin löytyy. **Vastaaja B:**n kohdalla toimiston koko ja toiminnan luonne huomioiden ei sisäisen valvojan nimittäminen ole perusteltua. Toimintaohjeisiin liittyen **Vastaaja A** kertoi käytössä olevan esimerkiksi kirjallisesti listatut tiedot, jotka asiakkaasta tarkistetaan vuosittain. Tätä ei tehdä pelkästään esimerkiksi tuntemisen vuoksi, vaan jotta voidaan varmistua asiakkaan puolesta annettavien viranomaisilmoitusten oikeellisuudesta. **Vastaaja B:**llä kertoi asiakassuhteen perustuvan molemminpuoliseen kommunikointiin ja avoimuuteen. Esimerkiksi uuden asiakkaan toimintaa **Vastaaja B** kertoi käyvänsä läpi niin hyvin kuin asiakas osaa kertoa.

Kummallakaan kirjanpitotoimistolla ei ole käytössään mitään nimenomaisesti määriteltyä hälytysrajaa asiakkaan toimialaan (esimerkiksi käteiskauppaa käyvät yritykset) tai asiakasyrityksen toimintaan liittyen (kysymys kahdeksan). **Vastaaja B:**n mukaan ”kummallisen rahankäytön tai tositteiden puuttumisen osalta raja tulee vastaan, jos erät alkavat yhteenlaskettuna olla olennaisia”. ”Eri juttu sitten, osaisinko tunnistaa mahdollisen rahanpesun muuten vaan leväperäisestä asioiden hoidosta tai verokikkailuyrityksistä.”

Viimeinen, yhdeksäs kysymys koski kirjanpidon digitalisoitumista – voiko sillä olla vaikutusta rahanpesuun tai sen havaitsemiseen kirjanpitotoimistossa? **Vastaaja A:**n näkemysten mukaan kirjanpidon digitalisoituminen vaikeuttaa rahanpesun havaitsemista. Kirjanpitäjä käsittelee jatkossa ainoastaan sähköisiksi riveiksi muutettua tapahtumien tietosisältöä, eikä kirjanpitäjän välttämättä tarvitse tarkistaa kaikkien laskujen kuvia. Näin esimerkiksi siksi, että asiakas saattaa itse hoitaa vaikkapa ostoreskontran. **Vastaaja B:**n kanta digitalisesti hoidettuun kirjanpitoon on hieman skeptinen. Sisällöltään käytännön kirjanpidon ei pitäisi muuttua perinteiseen nähden, mutta epäily on olemassa, että jotain voisi päästä helpommin ohi silmien.

Vastaja A kommentoi lopuksi seuraavalla tavalla:

”Tilanne taloushallintoalalla on valitettavasti se, että niin monet työt (ja työn kannalta oleellisemmiksi koetut) asiat kuten ohjelmistot, muu lainsäädäntö ja verohallinnon ohjeet, EU:n tietosuojaa-asetus, asiakastyön kehittäminen jne. ovat jatkuvassa muutoksessa, joten kovin paljon ei ole ollut mahdollista käyttää aikaa ja resursseja tähän rahanpesuasiaan. Syynä on luonnollisesti se, että rahanpesuepäilyt eivät ole toistaiseksi olleet ongelma, sillä XXXXX pyrkii karsimaan ko. asiakkaat jo asiakassuhdetta perustettaessa. Koska emme myöskään ole hinnoittamme alan edullisin toimija, tämä myös osaltaan valikoi asiakaskuntaa.”

4 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyöni aiheeksi valikoitui pitkän harkinnan jälkeen rahanpesu ja sen estäminen kirjanpitoimiston kannalta. Lopullisen päätöksen tein sen jälkeen, kun olin lukenut Tiliisanomat-lehdessä julkaistun Viivi Jantusen kirjoittaman artikkelin ”Rahanpesulaki velvoittaa myös kirjanpitäjiä”. Artikkelin julkaisuvaiheessa joulukuussa 2015 vasta valmisteltiin uutta rahanpesulakia.

Opinnäytetyöni tavoitteena oli kuvata ja analysoida rahanpesulain vaatimuksia sekä sen edellyttämiä toimia kirjanpitoimistoissa. Tarkoituksena oli lisäksi pyrkiä selvittämään rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen nykytilannetta ja mahdollisuuksien mukaan arvioida uuden rahanpesulain mukanaan tuomien muutosten ja vaatimusten vaikutusta kirjanpityössä.

Yllättävän usein rahanpesusta puhuttaessa sain huomata, että kirjanpitäjät eivät miellä sitä ongelmaksi. Itse asiassa tuntui, kuin koko rahanpesu ja sen estäminen olisi tullut aivan uutena asiana tilitoimistossa työskenteleville henkilöille, joiden kanssa aihetta ”pallottelin”. Toisaalta; mikä on kirjanpitäjän ensisijainen tehtävä? Asiakasyrityksen taloudellisenä neuvonantajana toimiminen vaiko mahdollisten rikkomusten etsiminen? Rahanpesulainsäädännön tiukkeneminen ja sen edellyttämät toimet vienevät aikaa tosiasialliselta työltä, eikä kustannusten nousuakaan voitane välttää.

Uudella rahanpesulaille tarkennetaan aikaisempaa lakia ja samalla selkeytetään toimenpiteitä, joita ilmoitusvelvollisilta edellytetään. Uuden rahanpesulain myötä tehostetaan sekä yhtenäistetään viranomaisvalvontaa ja luodaan seuraamusjärjestelmä, joka ennalta ehkäisee rikkomuksia. Rahanpesusta puhuttaessa on huomionarvoista, että rikos epäily kohdistuu nimenomaan varojen alkuperään. Rikoksella hankitun varallisuuden käytyä läpi kaikki rahanpesun kolme vaihetta, on ”likainen” raha pesty ja saatu se sekoitettua lailliseen varallisuuteen, jolloin myös yritysten välinen kilpailu vääristyy. Näin käy esimerkiksi tilanteessa, jossa keskenään kilpailevista rakennusalan yrityksistä toinen hoitaa palkanmaksun pimeästi ja käyttää tilittämättä jättämänsä verot rakennustarvikkeiden hankintaan ja toinen yritys huolehtii kaikkien lakisääteisten työnantajamaksujen suorittamisesta, tilittää verot ja hankkii rakennustarvikkeita vain ”puhtaalla” varallisuudella.

Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseksi viranomaisilla on käytössään useita menetelmiä. Kirjanpitoimistot ovat toistaiseksi tehneet rahanpesuilmoituksia hyvin vähän. Suhteutettuna kaikkien ilmoitusvelvollisten tekemiin rahanpesuilmoituksiin, voidaan näiden ilmoitusten määrää pitää jopa mitättömänä. Tämä saattaa tietenkin vastata ihan oikeaa ja lainmukaista tilannetta, eli rahanpesua ei tapahdu niissä yrityksissä, joiden kirjanpitoa hoidetaan toimeksiannosta kirjanpitoimistoissa. Mikäli rahanpesuilmoitusten vähyyteen olisi syynä esimerkiksi tietämättömyys rahanpesulain mukaisista velvoitteista, siihen varmastikin pystyttäisiin vaikuttamaan koulutuksella ja ohjeistuksella. Etelä-Suomen aluehallintoviraston vuonna 2019 käynnistyvän valvontarekisterin myötä on kuitenkin oletettavissa, että kirjanpitoimistoihin kohdistuva ohjeistus ja erityisesti valvonta tulevat lisääntymään. Näin ollen myös kirjanpitoimistojen oma aktiivisuus ja esimerkiksi rahanpesuilmoitusten määrä tulee kaikella todennäköisyydellä kasvamaan.

Saamieni haastatteluvastausten sekä suorittamani tiedonhaun perusteella itselleni muodostui käsitys, että kaikki kirjanpitäjät eivät välttämättä tiedä kovin paljoa rahanpesusta tai sen estämiseksi säädetyistä velvoitteista. Kirjanpitoimistoissa varmastikin tunnustetaan ja tunnetaan asiakkaat sekä näiden liiketoiminta, mutta itselleni muodostuneen käsityksen perusteella asiakkaan tunteminen tähtää enemmänkin tämän taloudelliseen neuvontaan kuin mahdollisten poikkeavuuksien löytämiseen rahanpesun estämismielessä.

Kirjanpitoimistoilla varmasti on ”tähdellisempääkin tekemistä” kuin riskiarvion laatiminen, mutta tälle säädetty deadline, eli 31.12.2017, lähestyy kovaa vauhtia. Riskiarvion laatiminen tulee vaatimaan eri kokoisilta kirjanpitoimistoilta hyvin vaihtelevan määrän resursseja. Oma käsitykseni kuitenkin on, että kerran kunnolla tehty työ palkitsee ja myöhemmin kyseistä arviota on helpompi päivittää. Riskiarvion laadinnan pohjalta voi isollekin kirjanpitoimistolle syntyä esimerkiksi uusi ja kattavampi asiakkaan tuntemiseen liittyvä menettelytapa (know your customer-prosessi, eli KYC-prosessi), jolla on mahdollista vaikuttaa myös asiakasvalintaan positiivisesti. Oikein tehdyillä asiakasvalinnoilla saattaa olla positiivinen vaikutus kirjanpitoimiston maineeseen sekä taloudellista riskiä vähentävä vaikutus.

Usko omien asiakkaiden rehellisyyteen istuu vahvana mielessä, eikä rahanpesun uhkaa nähdä todellisena. Itse asiassa suurempana uhkana omalle toimialalle jotkut kirjanpitäjät kokivat oman toimintansa vaikeutumisen esimerkiksi prosessien monimutkaistumisen johdosta. Mutta onko rahanpesu todellinen uhka Suomessa? Eikö sitä oteta riittävän vakavasti vai onko lainsäädännöllä tehty rahanpesusta ”kärpäsestä härkänen”? Itse tahdon

kuulua siihen joukkoon, jonka mielestä asioista on syytä puhua avoimesti ja eri tavoin valmistautua mahdollisiin nykyisiin tai edessä oleviin uhkiin. Rahanpesu on syytä ottaa tosissaan, sillä onhan koko yhteiskunnan kannalta hyvä asia, jos rikollista toimintaa saadaan kitkettyä pois mahdollisimman paljon ja aikaisessa vaiheessa.

Rahanpesusta ja sen estämisestä on kirjoitettu paljon, mutta haastavaa oli löytää lähde- materiaalia, jossa olisi käsitelty rahanpesua kirjanpito-työn kannalta. Verkosta on helposti löydettävissä monen eri toimialan oppaita rahanpesun estämiseksi, mutta olisin toivonut voivani lukea verkosta myös kirjanpitäjille suunnatun ohjeen, jossa julkaisijana olisi esimerkiksi kirjanpitoalan kattojärjestö, eli Suomen Taloushallintoliitto – ainakaan en pääsyt sellaiseen käsiksi. Yleisohjeena ja käytännönläheisenä käsikirjana kirjanpito- toimille toiminee parhaiten aluehallintoviraston julkaisema rahanpesun estämisen ohje ”Ohje rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä kirjanpito- tehtäviä toimeksi- annosta hoitaville”. Opinnäytetyön kirjoittamisen kannalta oli kuitenkin mielekästä, että suurin osa lähteistä löytyi verkosta ja näin saatavilla oli mahdollisimman tuoretta tietoa.

Oman oppimiseni näkökulmasta olisi ollut mielenkiintoista päästä tekemään opinnäyte- työtä toimeksiannosta johonkin kirjanpito- toimistoon. Erityisesti olisin ollut kiinnostunut avustamaan riskiarvion laatimisessa sekä erilaisten käytänteiden luomisessa (esim. whistleblowing). Rahanpesun laajuuden ja ilmenemismuotojen vuoksi mietin myös, miksi kirjanpito- velvollisten elinkeinonharjoittajien omat kirjanpitäjät eivät kuulu ilmoitus- vel- listen piiriin? Tähänkin varmasti on löydettävissä vastaus, mutta itselleni asia jäi epäsel- väksi tämän opinnäytetyön teon yhteydessä. Aivan viimeiseksi mieleeni nousee kysy- mys, tekisivätkö kirjanpito- tehtäviä toimeksiannosta hoitavat enemmän rahanpesu- ilmoi- tuksia, mikäli saatavilla olisi enemmän koulutusta ja mikäli aiheesta puhuttaisiin enem- män?

LÄHTEET

Aalto, T. 2017. Rahanpesulain uudistus nostaa riskiperusteisuuden keskiöön. Tilisanomat 5/2017, 41.

Aluehallintovirasto 2015a. Ohje rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä kirjanpito-tehtäviä toimeksiannosta hoitaville. Viitattu 20.12.2016 <http://www.avi.fi/documents/10191/2370358/Ohje+kirjanpit%C3%A4jille+15.7.2015/dba0535c-c634-4069-bae0-e30189002d89>

Aluehallintovirasto 2015b. Rahanpesulain velvoitteita ei tunneta tarpeeksi. Viitattu 20.12.2016 http://www.avi.fi/web/avi/tiedotteet/tiedotteet-2015/-/asset_publisher/jW2MZm8XaHOH/content/rahanpesulain-velvoitteita-ei-tunneta-tarpeeksi?redirect=http%3A%2F%2Fwww.avi.fi%2Fweb%2Favi%2Ftiedotteet%2Ftiedotteet-2015%3Fp_p_id%3D101_INSTANCE_jW2MZm8XaHOH%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_state%3Dnormal%26p_p_mode%3Dview%26p_p_col_id%3Dcolumn-8%26p_p_col_pos%3D1%26p_p_col_count%3D2%26_101_INSTANCE_jW2MZm8XaHOH_advancedSearch%3Dfalse%26_101_INSTANCE_jW2MZm8XaHOH_keywords%3D%26_101_INSTANCE_jW2MZm8XaHOH_delta%3D20%26p_r_p_564233524_reset-Cur%3Dfalse%26_101_INSTANCE_jW2MZm8XaHOH_cur%3D3%26_101_INSTANCE_jW2MZm8XaHOH_andOperator%3Dtrue#.WJmL2dvasiQ

Aluehallintovirasto 2016a. Rahanpesulain valvonta. Viitattu 20.12.2016 <http://www.avi.fi/web/avi/rahanpesulain-valvonta#.WJmN1NvasiQ>

Aluehallintovirasto 2016b. Terrorismin rahoittamisen estäminen. Viitattu 20.12.2016 <http://www.avi.fi/web/avi/rahanpesulain-valvonta#.WJmN1NvasiQ>

Aluehallintovirasto 2017. Tiedote muutoksista uuteen rahanpesulakiin liittyen. Viitattu 30.9.2017 <https://www.avi.fi/documents/10191/6952630/Tiedote+uuden+lain+velvoitteista+FI/91e6bf03-f4b7-4c12-84fd-c7b2f3ceabad>

Broms M. 2012. Kriminalistiikan kurssi 5.10.2012. Helsinki.fi/oikeustieteellinen tiedekunta. Viitattu 1.3.2017 <https://www.slideserve.com/kasimir-hodge/rahanpesu>

Eduskunta 2017. Rahanpesulainsäädännön kokonaisuudistus. Viitattu 1.20.2017 https://www.eduskunta.fi/FI/tietoaeduskunnasta/kirjasto/aineistot/kotimainen_oikeus/LATI/Sivut/rahanpesulainsaadannon-kokonaisuudistus.aspx

Finanssivalvonta 2017. Tietoa Finanssivalvonnasta. Viitattu 26.10.2017 <http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Fiva/Pages/Default.aspx>

Horsmanheimo, P. 2014. Tilitoimiston vastuu rikosepäilystä ilmoittamisesta. Tilisanomat 22.1.2014. Viitattu 1.3.2017 <http://tilisanomat.fi/artikkeli/pitaako-rikosepailysta-ilmoittaa>

Huikko, I. & Saari, K. 2017. Jos voisit tietää, sinun pitäisi tietää! Mikä on talousrikos? Deloitte 2017. Viitattu 1.11.2017 <https://www2.deloitte.com/fi/fi/pages/financial-services/articles/mika-on-talousrikos.html>

Jantunen, V. 2015. Rahanpesulaki velvoittaa myös kirjanpitäjiä. Tilisanomat 36, 6/2015, 36-39.

Jukarainen, P. & Muttilainen, V. 2015. Rahanpesun ja terrorismin rahoituksen kansallinen riskiarvio 2015. Poliisiammattikorkeakoulu 2015. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 117. Viitattu 2.3.2017 https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/97954/Raportteja_117_verkko.pdf

Kiinteistönvälitysalan Keskusliitto ry 2017a. Miten kiinteistönvälittäjä voi torjua rahanpesua? Viitattu 1.10.2017 <https://kvkl.fi/rahanpesun-estaminen.html>

Kiinteistönvälitysalan Keskusliitto ry 2017b. Kiinteistönvälitysalan yleisohje rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen torjumiseksi sekä pakotteiden noudattamiseksi. Viitattu 20.10.2017 <https://kvkl.fi/files/rahanpesuohje-2015.pdf>

Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä 18.7.2008/503. Annettu Helsingissä 18.7.2008. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <http://www.finlex.fi/laki/ajantasa/2008/20080503>

Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 28.6.2017/444. Annettu Helsingissä 28.6.2017. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2017/20170444#Pidp450353104>

Poliisi 2012. Rahanpesun selvittelykeskus 2012. Rahanpesun torjunnan parhaat käytänteet. Viitattu 2.2.2017 https://www.poliisi.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/poliisiwwwstructure/26327_Rahanpesun_torjunnan_parhaat_kaytan-teet_27.8.2012.pdf?7b6d5013811ed488

Poliisi 2015. Rahanpesun selvittelykeskuksen vuosikertomus 2015. Viitattu 9.2.2017 https://www.poliisi.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/poliisiwwwstructure/45334_Rahanpesun_selvittelykeskuksen_vuosikertomus_2015.pdf?e7f65913811ed488

Poliisi 2016a. Rahanpesun selvittelykeskuksella kiireinen alkuvuosi. Viitattu 10.2.2017 https://www.poliisi.fi/keskusrikospoliisi/tiedotteet/1/0/rahanpesun_selvittelykeskuksella_kiirei-nen_alkuvuosi_50334

Poliisi 2016b. Rahanpesun selvittelykeskuksen vuosikertomus 2016. Viitattu 10.2.2017 https://www.poliisi.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/poliisiwwwstructure/58225_Rahanpesun_selvittelykeskus_Vuosikertomus_2016.pdf?1f3c8b87a9eed488

Poliisi 2017a. Rahanpesun selvittelykeskus. Viitattu 28.2.2017 http://www.poliisi.fi/keskusrikospoliisi/rahanpesun_torjunta/rahanpesun_selvittelykeskus

Poliisi 2017b. Rahanpesun torjunta. Viitattu 28.2.2017 <http://www.poliisi.fi/rahanpesu>

Rikoslaki 39/1889. Annettu Helsingissä 19.12.1889. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>

Sahavirta, R. 2007. Rahanpesurikokset. Teoksessa Lahti, R. & Koponen, P. (toim.) Talousrikokset. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja, E-sarja N:o 16. 2. tark. painos. Helsinki: Suomalainen lakimiesyhdistys.

Silen, M. 2017. Uusi rahanpesulaki. Helsingin seudun kauppakamari. Kauppakamarilehti 14.2.2017. Viitattu 25.9.2017 <http://www.kauppakamarilehti.fi/index.php/neuvontapalvelut/uusi-rahampesulaki/>

Suomen asianajoliitto 2017. Viitattu 1.10.2017 https://www.asianajaliitto.fi/files/3327/B17_Ohje_rahampesun_ja_terrorismin_rahamittamisen_estamisesta_02092017.pdf

Suominen, S. 2017. Uusi rahanpesulaki tuo lisävelvoitteita yrityksille. Elinkeinoelämän keskusliitto 28.6.2017. Viitattu 29.9.2017 <https://ek.fi/ajankohtaista/hyoty tietoa-yrityksille/2017/06/28/uusi-rahampesulaki-tuo-lisavelvoitteita-yrityksille/>

Turun kauppakamari 2017. Uusi rahanpesulaki pähkinänkuoressa. Viitattu 1.11.2017 <https://turunkauppakamari.fi/2017/08/30/uusi-rahampesulaki-pahkinankuoressa/>

Valtioneuvosto 2017. Sisäministeriö 28.6.2017. Tiedote 69/2017. Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämistä koskeva lainsäädäntö voimaan. Viitattu 28.8.2017 http://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/1410869/rahanpesun-ja-terrorismin-rahoittamisen-estamista-koskeva-lainsaadanto-voimaan

Valtiovarainministeriö 2015. Rahanpesulainsäädännön kokonaisuudistus. Valtiovainministeriön julkaisuja -41/2015. Viitattu 22.9.2017 <http://vm.fi/dms-portlet/document/0/395926>

Valtiovarainministeriö 2017. Valtionvarainministeriön asetus. Luonnos 5.7.2017. Viitattu 2.10.2017 https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/ad5ba97f-da78-4243-a62a-48ad23f445f3/6fcc9f4f-34d2-4dca-ba10-e5ef4ca8695a/LAUSUNTO-PYYNTO_20170719094000.PDF

Haastattelykysymykset

Kirjanpitotoimistoille lähetetyt kysymykset

Taustaa:

Opinnäytteeni työnimenä on Rahanpesulain kokonaisuudistus tilitoimiston näkökulmasta. Idean aiheen käsittelyyn sain Tilisanomat-lehdessä joulukuussa 2015 julkaistusta artikkelista "Rahanpesulaki velvoittaa myös kirjanpitäjiä". Artikkelin kirjoittajana on Etelä-Suomen aluehallintoviraston ylitarkastaja Viivi Jantunen (artikkeli liitteenä).

Uusi rahanpesulaki astui voimaan 3.7.2017. Uudella lailla pyritään siihen, että ilmoitusvelvolliset - kuten kirjanpitotehtäviä toimeksiannosta hoitavat - tunnistaisivat ja arvioisivat entistä selkeämmin rahanpesun ja terrorismin rahoituksen riskejä, jotka mahdollisesti liittyvät heidän toimintaansa. Ilmoitusvelvollisten tulisi myös mitoitaa omat toimintatapansa arvioitujen riskien mukaisesti. Ilmoitusvelvollisten tulee laatia kirjallinen riskiarvio 1.1.2018 mennessä ja tätä riskiarviota tulee päivittää säännöllisesti.

Etelä-Suomen aluehallintovirastossa aletaan pitää rahanpesun valvontarekisteriä, johon esimerkiksi kirjanpitäjien tulee rekisteröityä. Tällä pyritään siihen, että Etelä-Suomen aluehallintovirasto tavoittaisi valvottavat ilmoitusvelvollisensa tiedottamista tai valvontaa varten. Tämän rekisterin osalta sääntely astuu voimaan heinäkuussa 2019.

Muita uuden rahanpesulain keskeisiä muutoksia ovat esimerkiksi, että kaikkien yhteisöjen tulee selvittää sekä rekisteröidä tosiasialliset edunsaajansa 30.6.2019 mennessä. Tämän rekisterin ylläpitäjänä toimii Patentti- ja rekisterihallitus. Velvollisuus tosiasiallisten edunsaajien ilmoittamiseen ei kuitenkaan koske pörssilistattuja yhtiöitä. Keskeisenä voidaan varmaankin pitää myös sitä, että valvontaviranomainen voi jatkossa määrätä rikemaksun, julkisen varoituksen tai seuraamusmaksun, mikäli ilmoitusvelvollinen laiminlyö tai rikkoo rahanpesulain velvoitteita.

- 1) Onko yrityksessänne jo tutustuttu uuteen rahanpesulakiin ja siinä säädettyihin velvoitteisiin?
- 2) Minkälaisia mahdollisuuksia tilitoimistossa on havaita mahdollista rahanpesua ja puuttua siihen?
- 3) Onko tiedossanne, että yrityksenne olisi tehnyt rahanpesuilmoitusta asiakkaan epäilyttävästä liiketoimesta Rahanpesun selvittelykeskukselle?

- 4) Mitä asioita tilitoimiston tulee tietää asiakkaastaan ja tämän toiminnasta / toimialasta? Miten hyvin tämä tuntemisvelvoite täyttyy?
- 5) Järjestetäänkö työntekijöille koulutusta rahanpesulain velvoitteiden täyttämiseksi? Järjestääkö esimerkiksi Taloushallintoliitto aiheeseen liittyvää koulutusta? Minkälaista koulutusta? Miten usein koulutusta järjestetään?
- 6) Onko yrityksessänne jo nimetty henkilö vastaamaan rahanpesulain noudattamisen sisäisestä valvonnasta? (Tämä vain, mikäli on perusteltua nimetä ko. vastuuhenkilö ilmoitusvelvollisen koko / toiminnan luonne huomioiden.) Mitkä ovat tämän henkilön oleelliset ominaisuudet?
- 7) Minkälaisia toimintaohjeita yrityksessänne on laadittu asiakkaan tuntemiseen liittyviin menettelyihin, asiakasta koskevien tietojen hankkimiseen sekä muun muassa näiden jatkuvasta seurannasta ja selonottovelvollisuudesta.
- 8) Onko tilitoimistolla käytössään yleisesti (ei pelkästään käteiskauppaa käyvien yritysten osalla) esimerkiksi toimialaan tai yritykseen liittyvää "hälytysrajaa"? (Mahdollisesti normaalista poikkeavaan toimintaan liittyen.)
- 9) Miten mielestänne kirjanpidon digitalisoituminen mahdollisesti vaikuttaa rahanpesuun tai rahanpesun havaitsemiseen tilitoimistossa?

